

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

VLAJKO KRIVOKAPIC
DRUŽBENA SAMOZAŠČITA
Govorita zvezna poslancina Tine Remškar in Franc Setine

JAKA BOGATAJ
KMETJE NAJ SE SAMI ZDRUŽUJEJO
Dosedanje izkušnje so nas marsikaj izučile

DUSAN DOLINAR
ZA SVETO RAVNOTEŽJE SIL EGGS

STANKA GODNIO
MIHAELA ŠARIČEVA
Portret tedna

MIRAN SUSTAR
"STO DNI GREGORJA LOPEZA BRAVA"
Španija 1970

TIT VIDMAR
OSEMSTO LEOPARDOV PO STIRIDEZEM TON
Pismo iz Italije

DR. FRAN VATOVEC
PROGRAMSKA IN ŽIVLJENJSKA TRDOŽIVOST
»Delo« in njegovih petdeset let

BOGDAN POGAČNIK
PRVI, KI JE VSELEJ DRUGI
Pomenek s pisateljem Robertom Sabatierom

NOVE KNJIGE

IGOR PRESERN
TUDI PRI NAS VODA IZ KONZERV?
Oskrba prebivalstva

DR. SVETOZAR POLIC
OBALNI SVET
Kaj je in kaj pomeni v širšem slovenskem merilu

ACO PASTERNAK
LJUBLJANA – MOST MED VZHODOM IN ZAHODOM
Pred svetovnim kongresom v Ljubljani

GILLES PERRAULT
GORILA IN LISICA
Odlomek iz »Dvojeboja vohunov«

FRIEDRICH DURRENMATT
PREDOR
Iz izbora sodobne nemške proze

JOZE SNOJ
NEUSMILJENA SVETLOBA
Odlomek iz romana »Negativ Gojka Mrča«

KAREL HERMAN: ZOB CASA

Aktualna tema

Praktična ureditev odnosov je nedorečena

Pogovor z zveznim poslancem Romanom Albrehtom o osnutku temeljnega zakona o družbenem planiranju

— V delovnih telesih zvezne skupščine so se pred nekaj dnevi začeli razgovori o graditvi, ki je že neposredno povezana s pripravo bodočega srednjeročnega plana in z normalno ureditvijo planiranja v Jugoslaviji. Tovaris Albreht, vi ste aktivno sodelovali pri razgovorih v odboru za družbenoekonomske odnose zborov narodov. Ali nam lahko poveste o kateri tematici s področja planiranja so se začeli razgovori v zvezni skupščini?

— Trenutno so v delovnih telesih zvezne skupščine v obravnavi tri, nekatere poglavite teme, ki so povezane z izdelavo bodočega srednjeročnega plana in z ureditvijo sistema planiranja. Ena od teh je tematika, ki jo odpira osnutek osonnega zakona o družbenem planiranju (pripravila ga je komisija vseh zborov zvezne skupščine za revizijo zakonodaje s področja planiranja), druga je tema, ki jo obravnava tako imenovani pristop k zasnovi družbenega plana razvoja Jugoslavije od leta 1971 do 1975 (predložil ga je zvezni izvršni svet) in še tema, ki jo obravnava gradivo o nekaterih vprašanih nadaljnega razvoja gospodarskega sistema (ki jo je izdelala delovna skupina komisije za ustavno vprašanja). Na zadnji seji odbora za družbenoekonomske odnose je bilo zasidraj govora le o prvih dveh temah.

— V odboru za družbenoekonomske odnose ste vodili, tako smo obsežni, zelo razpisano razpravo o tematici, ki jo ureja osnutek zakona o družbenem planiranju. V razpravo ste aktivno posegli tudi vi, tovariš Albreht. Ali nam lahko kaj več poveste o vprašanih, ki ste o njih govorili na seji?

— Osnutek zakona, kot je predložen, inicira v svoji biti osnove zakona, ki naj bi bil pretežno organizacijske narave. Osnutek se sicer ukvarja tudi s tematično in cilji planiranja, vendar pa posevca osrednjo pozornost instituiranju subjektov planiranja in odnosov med njimi. Osnutek zakona obravnava sistem planiranja v celoti, pri tem pa posevca, kar je povsem razumljivo, največ pozornost nadrobni ureditvi mesta in vloge federacije v sistemu planiranja, s tem pa tudi tematici in ciljem, ki naj bi jih uveljavljala federacija.

So, ki s tako zasnovano zakona niso zadovoljni. Med njimi so taki, ki menijo, da bi moral zakon uveljaviti predvsem enotno metodologijo planiranja. Osnutek zakona pa samo predvideva, da bi bilo treba zveznemu izvršnemu svetu naložiti, da bi sestavil neopogibni minimum enotne metodologije. Nekateri pa so pričakovali, da bo zakon odgovoril tako rekoč na vsa odprta ključna vprašanja in obstoječih materialnih bilancah in da bo dal izdelane rešitve zanje.

Osebnemu menim, da so se avtorji osnutka glede tematike zakona dobro orientirali. Instituiranje subjektov planiranja in ureditve odnosov med njimi tvori vsakakor v tem času hrbenico planiranja. To je tematika, ki jo moramo urediti v skladu s našimi spoznanji in sprejetimi dogovori o samoupravljanju.

V načelu torej sprejemam tematsko zasnovano zakona tako, kot jo predlaga osnutek. Sodim pa, da ima osnutek pri normalni izpeljavi lastne zasnovane nekaj grobih napak in takih vrzeli, ki bi bile lahko usodne, če jih ne bi odstranili, za osnovo za smisel sistema planiranja. Na odborovi seji sem opozoril na te pomanjkljivosti.

— V čem vidite pomanjkljivosti predloženega osnutka?

— Osebnemu menim, da je mogoče zaslediti pomanjkljivosti osnutka v treh smereh. Prva pomanjkljivost osnutka je, da je

v normalnih določbah vis facti zreduciral planiranje vsebinsko na materialno ekonomsko materijo. Zaradi tega deluje ekonomistično in slabem pomenu te besede. Zaradi tega je osnutek zakona nekako sam s seboj v navzkrižju. Pri načelnih določbah dosledno govori o planiranju družbenoekonomskega razvoja. Normativne določbe pa govore le o materialno-ekonomskih vidikih razvoja. Zaradi tega izvirna načela kot verbalne deklaracije, izvirne prazno in nepopravljive.

Predlagatelj osnutka so na seji odbora sprejeli to ugotovitev. Zagotavljali pa so, da ne gre za razlike v koncepciji, v pristopu, češ da je vrzel nastala, ker osnutek očitno ni do kraja izpeljal fundamentalnih načel. Predlagali smo, naj bi pri nadaljnjem delu na zakonu pri normativni ureditvi dosledneje obravnavali planiranje kot usmerjanje razvoja družbe kot celote in ne samo njene produktivne osnove in njenih ekonomsko-materialnih vidikov. Pri tem delu naj bi povsem jasno opredelili tako vitalne komponente razvoja, kot so asocijalna in družbena stabilnost, človeka in dela v družbenem delu, razvoj ustvarjalnih potencialov, obogatitev duhovnega življenja, razvoj nacionalnih družbenih vrednot in institucij itd.. Vse to so vrednosti, ki imajo svojo realno osnovo v materialnih potencialih družbe. Niso pa samo goli produkt materialnega napredka, pojmovano vulgarno ekonomistično, temveč aktivne činiteљи pri koncipiranju razvojnih ambicij in pri njihovem uresničevanju.

Druga, dejal bi, občutna slabost osnutka pa je način, na kakršen je opredelil samoupravne in družbene nosilce planiranja. V načelnih so zadeve, po moji presoji, dobro in korektno formulirane. V skladu s s našimi družbenimi spoznanji in dogovori o razvoju samoupravljanja. Normativni del osnutka pa pušča precej drugačen vtis. Iskreno rečeno, ta del prestopa navajanja na misel, da se še nisimo uspeli v zadostni meri otresti pojmovanja družbene strukture Jugoslavije, kot se nam je izoblikovala v času administrativnega centralističnega državnega gospodarjenja, vsaj kar zadeva pojmovni svet planiranja. Pri normativni ureditvi odnosov med subjekti planiranja, njihovim položajem in dolžnostmi so premalto dosledno in suvereno izvedena načela, ki so povedana pri načelnih. To je vsakakor hud očitek. Treba je za ustrezno utemeljiti. Kot sem že dejal, osnutek zakona nadrobneje ureja predvsem položaj federacije v sistemu planiranja razvoja Jugoslavije.

V federaciji se jugoslovanska skupnost konstituira, prvič, kot skupnost narodov in narodnosti, drugič, kot skupnost občanov in, tretjič, kot skupnost organizacij in integracij združenega dela. Osnutek zakona uveljavlja kot osnovni kriterij za planiranje razvoja Jugoslavije nesobnost gospodarskega področja. To je vsakakor nesporno eden izmed osnovnih kriterijev. V naši samoupravi in vednacionalni skupnosti pa seveda to ni niti edini niti zadosten kriterij. Tega so se zavedali tudi izdelovalci osnutka, saj so poleg njega kot kriterija predlagali še analočno formalne enakopravnosti narodov in načelo sgraditve samoupravne socializma. Tudi ta načela so nesporno. Morala pa bi biti izvedena do dosti večje stopnje konkretnosti, da bi lahko služila kot kriterij za planiranje in sedanjem obdobju razvoja družbenih odnosov pri nas. Načelo enakopravnosti narodov je bilo v vsem razdobju po revoluciji eden izmed postulatov planiranja. Znano pa je, da smo ga uveljavili na različne načine in z različ-

no stopnjo učinkovitosti. V zadnjih dveh, treh letih smo napravili nekatere pomembne spremembe v organizaciji strukture federacije. Te spremembe morajo dobiti ustrezen izraz tudi v sistemu planiranja. Odpirajo vprašanja kot so: Katere so neodtujljive osebne pravice delavca v družbenem delu pri ureitvi odnosov planiranja? Katere so s tem v zvezi neodtujljive pravice samoupravne organizacije združenega dela? Katere so neodtujljive pravice narodne skupnosti?

Na ta vprašanja taki odgovori, kot jih zasidraj daje osnutek, vda so interesi delovnih ljudi podlaga za planiranje, vda republike planirajo v mejah svojih pravic in dolžnostih, vda republike sodelujejo pri določanju politike razvoja Jugoslavije, ne dajejo zadovoljivega odgovora. Dani odgovori ne ustrezajo predvsem zaradi tega, ker so hkrati nejasno opredeljeni družbeni kriteriji planiranja. Med kriteriji planiranja bi moral biti uveljavljeno načelo, da je dohodek družbeno neodtujljiv. To kralpka ne pomeni, da planiranje ne more vplivati na tokove družbenih sredstev, pomeniti pa bi moral, da se prek sistema planiranja ne more dohodek ekspropriirati in spremiti v družbeno odtujena sredstva. Planiranje bi moralo normativno za odnose v sistemu planiranja spjelati načela o družbenem položaju samoupravne organizacije združenega dela glede na druge družbene činiteље planiranja. Med kriteriji planiranja razvoja Jugoslavije bi moral biti poleg nesobnosti gospodarskega področja Jugoslavije uveljavljeno kot merilo snake specifčne teže tudi svestnost in specifčnost v razvoju nacionalnih družbenih vrednot in institucij, in sicer v skladu s notranjo rastjo posameznih narodov, z njihovo bitnostjo in tvorčnostjo.

Na to kaže opozoriti zlasti zaradi tega, ker celoten normativni del osnutka zakona izvira iz dokaj ekonomističnega, kot sem dejal v slabem pomenu te besede. Poleg tega pa se reducira odnos med narodi in narodnostmi skoraj izključno na odnos med razviti in nerazviti območji. Tak odnos je, blago rečeno, zelo pomanjkljiv, v kontekstu še omejenega skoraj izključno ekonomističnega pristopa pa je še kar docela nesprejemljiv. Da bi ne bilo nesporno razumov: obveznost razvitejših delov združenega dela, da prispevajo dodatna sredstva, ki naj omogočajo pospešen razvoj nezadostno razvitih delov, je eden izmed postulatov naše socialistične družbe. Torej je nesporno.

Ta postulat pa je mogoče uresničevati samo v razvojni dinamiki celotne družbe in vsake nacionalne skupnosti posebej v njej. Pri tem pa je še zelo pomembno, da obstajajo določene zgodovinsko razvojne pogojeve korelacije med ravnajo gospodarske razvitenosti in tako imenovano duhovno sfero narodovega bogatstva in nacionalnim vrednostim in institucijami, nadalje med socialno strukturo prebivalstva, med pobsobnostjo v njegovi tvorčnosti ter obsežj duhovne zakladnice in nacionalnimi institucijami itd., česar ni mogoče preprosto mehanično reducirati na kakš materialno-ekonomskih pokazateljev. Znano je namreč, da razvitenost nacionalnih družbenih in ustvarjalnih institucij ni le goli privilegij naroda, ki ima razvitejšo produktivne potenciale, ampak da je hkrati eden izmed pogojev in činiteљev take produktivnosti in da predstavlja ustrezno postavko v stroških materialne reprodukcije narodnega gospodarstva. Vse to so zadeve, na katere predložen osnutek zakona o planiranju ni dal ustrešnih, zadovoljivih normativnih rešitev za bodoči sistem (odnose) planiranja. Rasčleniti bi moral te odnose, da bi bile nor-

me praktično uporabne in da bi bila uveljavljena družbena dialektika teh odnosov.

Tudi ob ten kritičnih pripombah k osnutku zakona so predlagatelj osnutka dejali, da so pri koncipiranju osnutka izhajali z istih izhodišč, kot so bila razložena v opozorilih, da torej ne gre za razlike pri koncepciji, ampak za to, da zasidraj očitno še ni uspelo ustrezno uresničiti sprejele koncepcije v normalnih določilih osnutka. To delo je torej še v dobri meri pred nami.

ln, naposled, menim, da so dokaj šibka stran osnutka tudi tisti deli, pri katerih osnutek opredeljuje razmerje med planiranjem in ekonomskimi zakoni blagovnega gospodarstva.

Najprej moram reči, da so izhodišča, ki so opredeljena v načelnih določilih, ustrezno in jasno povedana. V normativnem delu osnutka pa so zadeve sem ter tja tako nejasne, da ne rečem neizdelano izpeljane, da že ob nekoliko večji občutljivosti za natančnost teksta, naravnost vsiljujejo vprašanja: Kaj naj bi s planom usmerjali? Ali delovanje ekonomskih zakonov blagovnega gospodarstva ali ravnanje in odločitve subjektov dela in gospodarjenja?

V osnutku zakona je govora o tem, da družbeno planiranje spodbuja pozitivno delovanje tržnih zakonitosti in da nastopijo organi federacije z ukrepi, sde se smotljivo udeležujejo ekonomskih zakonov blagovnega proizvodnje, kar lahko odtejuje ljudi od spoznanja, da ekonomska zakonodajajo samo objektivne. Od takega razmisljanja pa do vulgarnostičnega ocenjevanja, sdej je pozitivno in kaj je negativno pri delovanju ekonomskih zakonitosti, pa je potem samo še en korak. Enako zmedo lahko povzroči trditve, da bo federacija ukrepala, skadar se določena politika ne bo mogla uresničevati z delovanjem ekonomskih zakonitosti. Ali je mogoče pogegnati ekonomski logiki tržnega gospodarstva? Ali so ekonomski zakoni blagovnega gospodarstva nekaj, kar je v prirodi tega gospodarstva, ali pa so nekaj, kar kreira družba sama, kar lahko družba dozira, omejuje itd.? Zakaj pa družba ne ureja vseh odnosov v gospodarstvu tako, da bi se izognila delovanju ekonomskih zakonitosti? Takih in podobnih smotljivih vprašanj bi se porodilo še veliko več.

Ohlapna in nesoblikovana določila, o katerih je govora, bo pri nadaljnjem delu seveda treba izločiti iz zakona in vloge planiranja jasneje eksortiti. Pri tem ne gre seveda za neke steoritično čistostske nagibe. Mislim, da to v tem trenutku sploh ni na prvem mestu. Gre za nekaj drugega. Navedena ohlapna določila je mogoče s malo prisravedanja interpretirati tudi s posticje etatiistično administrativne doktrine o planskem gospodarstvu, ki pa seveda pripelje celotno koncepcijo blagovnega gospodarstva kaj hitro v slepo ulico z vsami posledicami, ki iz tega sledi.

V zakonu bo treba slej ko prej jasno opredeliti, da je planiranje usmerjeno na ravnanje ljudi, subjektov gospodarjenja, in da temelji na empiričnem in smatstvenem spoznanju delovanja zakonov blagovnega gospodarstva in sposobnosti družbe, da na tej osnovi usmerja ravnanje subjektov gospodarjenja, da bi dosegli hotene in močne cilje tako na področju gospodarstva kot družbenega razvoja.

Jalta

Ta mesec je minilo četrstoletija od jaltške konference, ki je bila od 4. do 11. februarja 1945 v Jalti na Krimu in se je je udeležili velika trojica: Roosevelt, Stalin in Churchill. To je bil eden izmed istih dogodkov v zgodovini, ki ostanejo sporni še dolgo leta, celo desetletja in morda stoletja. Jaltška konferenca je še vedno sporna in bo še dolgo. Vsi vedo, kaj se je takrat zgodilo, toda ljudje različno tolmačijo pomen istega, kar se je zgodilo, predvsem v luči poznejših dogodkov.

Kaj se je zgodilo, je mogoče na kratko povedati. Kar zadeva Nemčijo, so trije voditelji spet potrdili politiko brezpogojne vdače Nemčije. Dogovorili so se o četrtini okupacije Nemčije s prilegitvijo Francoosa — de Gaulle ni bil navzoč v Jalti, ker ga Angloameričani niso povabili, kakor on trdi. Washington trdi nasprotno.

Druga pomembna odločitev je zavezala sklicanje ustanovne konference Združenih narodov v San Franciscu. Udeleženci Jalte so se dogovorili o sistemu »vetas« pri glasovanju v varnostnem svetu.

Tretja pomembna odločitev je bila tajna prvotilica ZSSR, da bo najkasneje tri mesece po vdači Nemčije stopila v vojno proti Japonski. Roosevelt in Churchill sta Stalinu obljubila Južni Sahalin in Kurilske otoke in obnovitev statusa Fort Arturja in Dairena iz leta 1904. Obljubila sta mu tudi skupno sovjetsko-Kitajsko upravo nad mandžurskimi železnicami. Pomejše je Kitajska protestirala proti temu sklepu, češ da krši njeno suverenost.

Skratka, jaltška konferenca je ostala ljudem v spominu kot srečanje, na katerem so si udeleženci citično razdelili svet, posebno Evropo, nekako tako kakor si je sodobni britanski karikaturist zamislil delitev sveta med Napoleonom in carjem Aleksandrom: sedita za mizo s prličkom okrog vrata in z nožem v roki se lotevata globusa kakor srele melone.

Morda je kak sodobnik Jalte tudi narisal podobno karikature. »Melona« je bila še sajettnejša kakor pred 150 leti in zalogaji temu primerno večji. Na Zahodu, posebno v ZDA, prevladuje mnenje, da sta Roosevelt in Churchill vstala od jaltške mize lačna, ne da bi se sama teje zavedala, vsekakor da je Stalin dobil največji zalogaj.

Kritiki zahodne nesposobnosti v Jalti opozarjajo na več nalogov, ki jih je dobil Stalin, ne da bi Zahod dobil za to ustrezno plačilo. Za obljubo, da bo ZSSR stopila v vojno proti Japonski, ki je bila dokončno poražena tisti trenutek, ko sta padli na Hirošimo in Nagasaki atomski bombi, je Zahod ponudil Stalinu ogromne predatnosti na Dajmnev vohodu — celo na škodo zavezance Kitajske. V Evropi pa je Zahod izročil zahodno Evropo na milost in nemilost Stalinu. Res je, priznavajo kritiki, Roosevelt je ogrel Stalina za zamisel o Združenih narodih, toda kaj je to v primerjavi s drugimi zalogaji. »Kateri je moral nasiliti sovjetskega diktatorja?

Zelo poučna je znana slika velike trojice v Jalti, ki jo najdemo v vsaki zgodovinski knjigi. Od leve proti desni seidjo Churchill, Roosevelt in Stalin. Roosevelt ima globoko udrtja lica in je videti hudo bolan in izčrpan (po Jalti mu je bilo usojeno šteti še natanko dva meseca). Njegova dva sogovornika sta krepostni in bosi. Še nekaj let nato odločitno krojila svoda pogodnega vrta: le da Churchill čedalje manj, Stalin čedalje bolj.

Se bolj poučni od te fotografije so spomini Churchilla, Edena, Harrimana in drugih ter zapiski z Jalte, in tako pridemo do slavnega kosčka papirja, ki je oktobra 1944 — pred Jalto — potovnil sem in tje po Stalinov mizi v Krenliju in ga katerega je Churchill, ki opisuje ta dogodek iz 4. vozku svojih spominov, napisal svoje vodstavo vplivas.

»Trenutek je bil primeren za konkretne pogovore in dejal sem: »Dajmo uraditi naše zadeve na Balkanu. Vase armade so v Romariju in Bolgariji. Mi imamo tam interese, mislje in predstavnike. Izgubimo se temu, da bi prihajalo do nesporazuma med nami v drobnih zadevah. Kar zadeva Veliko Britanijo in Rusijo, kako bi vam ustrezalo, če bi imeli 90 odstotkov vpliva v Romariju, mi pa 90 odstotkov vpliva v Grčiji, v Jugoslaviji pa naj bi bilo 50:50.«

Liste: je potoval čez mizo in Stalin je z modrim svitnikom parafiral Churchillov predlog. Z eno samo poteso.

»Potem je nastala tistina,« nadaljuje Churchill »Listek, poplana s svitnikom, je letal sredi mize. Naposled sem spreporil: »Ali ne bo morda videti citično, da smo ta vprašanja, ki so usodna za milijone ljudi, rešili tako stahka? Ali ne sejeemo ta listek?« — »Ne,« je odgovoril Stalin, »spravite ga!«

Stalin se je potovo smejal v brk. Če je šlo na cinstam, je čedalje prekal Churchillia. Ko je potegnil z modrim svitnikom po papirju, je natanko vedel, da je potegnil modro črto in nie drugega. Videl je, da so vsi Churchillovi odstotki nesmieli.

ln vendar je poskušal Churchill smatistično izraziti svitnostno, katere ujetnosti so bili čisto trje utrjeni močje v Jalti. Če jih imamo na citično ali ne. Bili so prav tako saloptice figure na ogromni sahoenici sektorjev vplivas in strahnih sahoenici vednograd, ki so se takrat porajale in še vedno trajajo. Tragična se tisti v Churchillovih odstotkih, najsi so še tako citični, marnič v teji-icooljenem upanju milijonov ljudi, ki so mislili, da si kadečih se ravševa tretjega ravnja vstaja noč, parčičen svet.

BOZIDAR FAHOR

Španija 1970

„Sto dni Gregoria Lopeza Brava“

Kaj je nova španska vlada storila v prvi četrt leta — Manila, Moskva, Bruselj, Kairo in Rim so koordinate, ki jih je doslej začrtal novi gospodar v palači Santa Cruz

„Nova Francova vlada je v prvih sto dneh obstoja vzbudila veliko zanimanja, storila pa ni skoraj ničesar,“ je v začetku februarja zapisal angleški komentator in ugotovil, da se prava preizkušnja zanjo šele začne: dežela je končala poslovno leto z dvema milijardama dolarjev deficita in na pežeto pritiska inflacijska spirala... Neki poslanec je v Cortesu potrdil Angležovo spoznanje: »Če hoče Španija v tujini popraviti predstavo o sebi, mora uspešno razreševati svoje notranje probleme; če teh ne bo razrešila, tudi drugih ne bo... Sicer pa, zakaj neki smo dobili novo vlado, če ne zato, da bi opravila to delo...?«

Ko je generalisim 29. oktobra imenoval novo vlado, so mnogi v tem videli prelomnico v razvoju Španije. Ne samo zato, ker je to verjetno zadnja vlada, ki jo je imenoval Franco; predvsem zato, ker se je po več kot sedemletnem merjenju moči med falango in teokracijo, vzniklo iz relativno hitrega gospodarskega razvoja dežele, tehnično nedvoumno naglavljal v korist teokracije. Španija pa je prvič po porazu republike dobila v pogledih in hotenjih zelo enotno in celovito vlado. Vse prejšnje so bile namreč zmes falange, obeh monarhističnih struj in konservativnih katoličanov, za

ge polovice Evrope, to je socialističnih dežel. Lopezovi pariški dnevi so bili kronani s pogodbo o nakupu 30 »mirageov«; po vsem videzu ne gre za nakup klasične vrste, marveč za nekakšno francosko-špansko tehnično sodelovanje, o katerem so redkobesedni Španci povedali le to, da bo Španija od sedem milijonov delovnih ur, kolikor jih je potrebno za izgradnjo 30 »mirageov«, prispevala šest milijonov ur... Ta višja oblika trgovine z »miragei« pa ni edina prednost, ki si jo je s francoskimi vojaškimi letali pridobila Španija. »Mirage« je marsikje postal simbol bolj ali manj odkrito izpranih težejih po večji neodvisnosti od ameriških arzenalov; pred leti jih je kupil Peru in njegovemu zgledu je hotela slediti Brazilija, kot znano brez uspeha; naročila jih je Libija in o njih govorila v Atenah... Madrid računata, da bo imel Lopez z »miragei« v žepu lažje stališče, ki bo v bližnji prihodnosti prinesel v Washington kot interes za ameriške »phantome«.

Da bi bolje razumeli novi kurz španske zunanje politike, se je treba vrniti k Lopezovemu pojasnilu, da ne gre za spremembo v orientaciji, marveč za bolj profinjene odtenke stila v sicer že prej začrtani politiki. Orientacija je slej kot prej želja, vključiti se v svetovno dogajanje in predvsem v zahodnoevropski politični in gospodarski prostor. Lopez je bil v tej smeri izredno prizadeven in dinamičen; v svojih stotih dneh je obiskal Manila, Moskvo, Bruselj, Kairo, Rim in, kot že omenjeno, Pariz, v kratkem pa bo odpotoval v Washington. Njegov manjši obisk je pomemben, ker se je v filipinski prestolnici uradno pogovarjal z zunanjim ministrom Mehike, to je edine latinskoameriške države, s katero Španija nima diplomatskih odnosov. Ob tem je bila s španske strani nedvoumno izražena želja po normalizaciji odnosov med obema državama, ki pa ni naletela na ustrezen odziv pri sobesedniku.

Pomembnejše od tega je dejstvo, da se je Lopez ob vrnitvi v domovino ustavil v Moskvi in se na letališču 45 minut pogovarjal z visokimi sovjetskimi funkcionarji. Tudi to srečanje je španski tisk izkoristil za spekulacije o normalizaciji in navezavi diplomatskih stikov in odkrito zapisal, da v Sovjetske zveze deporirano »republikansko zlato« ne bi bilo ovira, ker je Madrid pripravljen priznati dolgove, ki jih je v Moskvi napravila španska republikanska vlada.

Toda to špansko »odpiranje na Vzhodu« — Španija ima že dlje konzultarne stike z Romunijo, Madžarsko in Poljsko, sovjetske ribiške ladje pa lahko pristajajo v nekaterih španskih pristaniščih — ima vendarle drugačen sodbeni kot podobne poteze bivšega zunanjega ministra Castiella. Medtem ko je ta z svobodno odprtostjo skušal predvsem pritisniti na Ameriko, je Lopez po vsem videzu svojo »zahodno« politiko spretno vključil v tokove vse zahodnoevropske politike; ob Castiellovi »zahodni« demonstraciji so ostali Američani popolnoma ravnodušni in so dali precej jasno na

znanje, da za oporišča v Španiji niso pripravljene plačati niti dolarja več iz preproste razloga, ker so izgubila tisto uporabno vrednost, ki so jo imela takrat, ko so jih zgradili; Castiella je negativno impresioniral le Portugalce, ki so se zbal, češ da bi sovjetsko ribiško ladjeje z oporiščem na Kanarskih otokih lahko kontroliralo pomorske zveze med Lizbono in kolonijami. Ob Lopezovi dinamiki pa sta po vsem videzu izostala tako portugalski bes; premier Caetano, ki bo prišel marca v Madrid, bo prvi portugalski predsednik vlade, ki je v zadnjih štiridesetih letih obiskal Španijo.

Obisk v Bruslju je aktiviral špansko prošnjo za priznanje pridruženega članstva v EGS, ki že od leta 1962 leži v arhivu »sesterice«. Vse kaže, da je na pragu sporazuma, ki bo Španijo tesneje povezal z »malim Evrope«, če ji že ne bo dal naslova pridruženega člana. Težnja in gospodarski imperativ, postati vsaj posredno del »sesterice«, je vplivala tudi na odnose med Britanijo in Španijo, ki so bili zaradi sporov o Gibraltarju vse prej kot zadovoljivi. To sicer ne pomeni, da Gibraltar ne bo tudi v prihodnje vedno prisoten element v špansko-britanskih odnosih, toda tisto, kar se je spremenilo, je vrstni red prioritete. »Gibraltar ostane kardinalna točka španske zunanje politike, ne bo pa njen magnetični pol,« je napovedal Bravo in s tem jasno dal na znanje, da Madrid svojih ambicij v »malim Evrope« ne bo bremenil z gibraltarsko hipoteko.

Nekdanji ladjedelniški inženir pa je odprl še en dialog. Češar se Castiello ni posrečilo: z obiskom v Rimu in Vatikanu je ustvaril ugodno vzdušje za revizijo konkordata, sklenjenega leta 1953. Obe strani sta »niansirano« prišli do spoznanja, da je konkordat med svetim sedežem in »najbolj katoliško deželo v Evropi« v sedanjih obliki anahronističen. Sklenjen je bil v času, ko je bila Španija v političnem getu, dve leti, preden je bila sprejeta v OZN in enajst let pred koncilom Vatikan II. Španci zdaj ugotavljajo, da so privilegiji, ki so jih takrat s konkordatom priznali Cerkvi, v nasprotju s tekmelnimi po modernizaciji gospodarskih in upravnih struktur. Vatikan pa odkriva, da je avtoritarni režim, ki ga je sveti sedež moralno sankcioniral s konkordatom pred 17 leti, v ostrem nasprotju s koncilskimi pogledi o svobodnih in pravih delavskih razreda. Dialog, ki ga je v tej smeri odprl Bravo in ki naj bi bil kronan z revizijo konkordata, bo posredno vplival tudi na notranji razvoj v Španiji sami.

Takšna je v kratkem bera Bravovih »stotih dni«. Gledano statično se zdi, da so imeli prav tisti, ki so zapisali, da je nova španska vlada vzbudila velika pričakovanja, da pa skoraj ničesar ni storila. Če pa upoštevamo vs. okostenelost, v katero je bila Španija pahnjena s Francovo zmago pred tridesetimi leti, se ponuja občutek, da se je 29. oktobra lani, ko je Franco preosnovljal vlado, končalo eno obdobje sodobne španske zgodovine in da se že začrtavajo megle obrisi drugega. Sprememba, ki smo ji pričali, seveda ni rezultat politične volje najvišje državne oblasti, ampak logična in neobitna posledica procesa, ki se je začel, ko je Španija zagnala drve impulze »gospodarske rasti in ugotovila, da je leta odvisna v veliki meri od impulzov v prostoru, ki mu dežela geopolitično pripada. Zato bodo tudi silnice bodoče španske politike v večji ali manjši meri odvisne od dejavij, ki delujejo v zahodni Evropi, te pa delujejo v smeri, ki jo po eni strani določa sovjetsko-ameriški dialog, po drugi strani pa skrb in prizadevanje vseh evropskih držav, da ne bi postale objekt tega dialoga.

MIRAN SUSTAR

DON JUAN IN GENERALISIM FRANCO

stabilnost te, v prostor politične in gospodarske avtarije zaprte družine pa je jamčila vojska. In, naposled, nova vlada je stopila na politični ožer Španije v prehodnem obdobju, ko se dežela pripravlja, da prestopi prag iz avtoritarnega osebnega režima caudilla v konservativno parlamentarno monarhijo, ki bo v vsakem primeru morala računati z vplivom liberalnih katoličanov in s prepričanjem republikancev, da bo tudi monarhija samo prehodna faza španske povojne zgodovine.

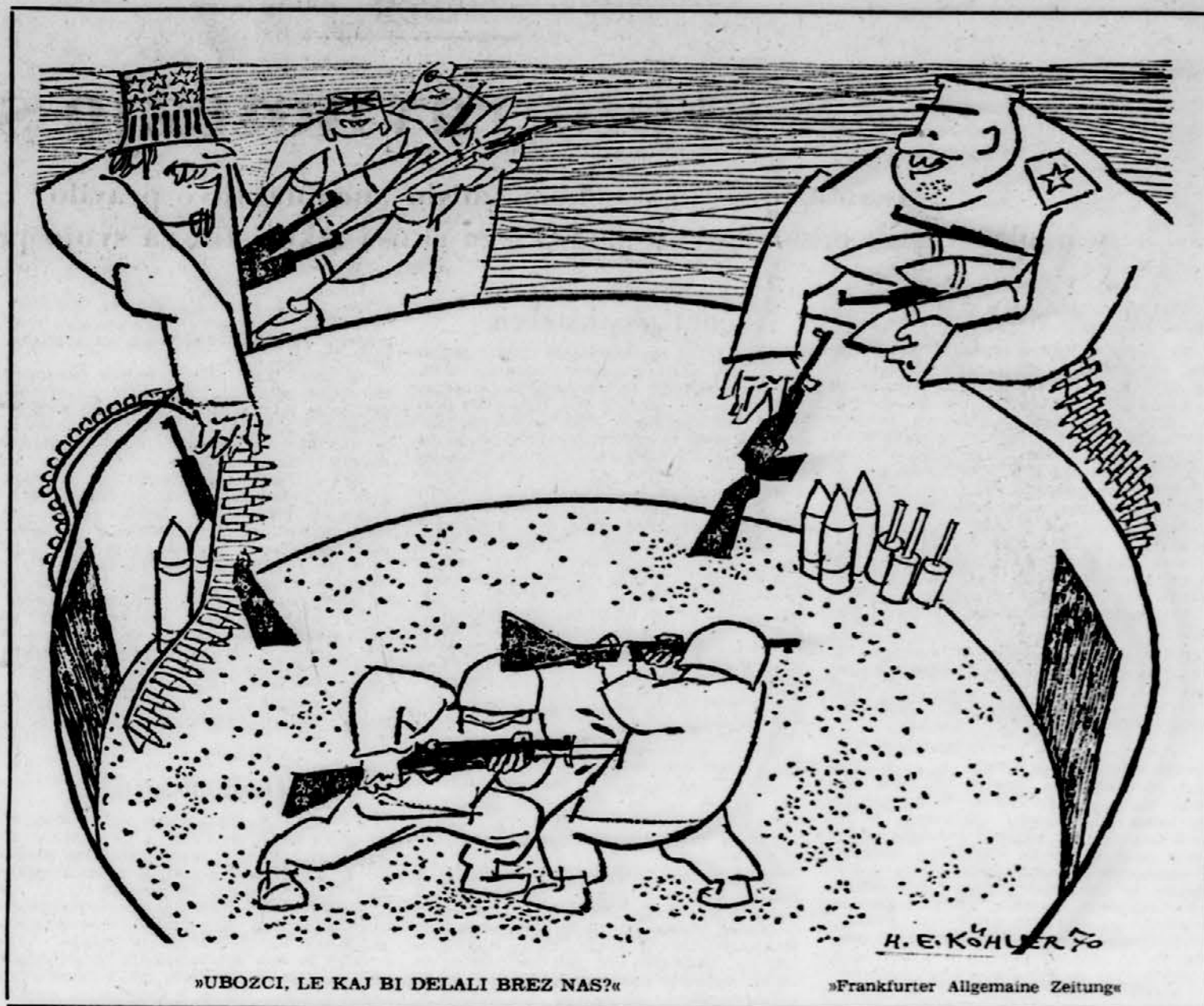
Zato je razumljivo, da so vsi, ki spremljajo razvoj Španije, zastavili vprašanje, kakšna je bilanca sto Lopezovih dni, ko je novi španski zunanji minister 9. februarja prispeval na uradni obisk v Pariz, prvičkrat po koncu vojne.

Kaj se je spremenilo v palači Santa Cruz, sedežu španskega zunanjega ministrstva, ko je bivši zunanji minister Castiella izročil ključ svoje resorja nasledniku, lahko razberemo, če primerjamo značaja obeh osebnosti. Castiella je falangist s prijatelji med katoliškimi konservativci, ki hoče predvsem preprečevati svojega sobesednika in zna biti pri tem zelo trdovraten; Lopez pa je liberal znotraj vladajoče politične ekipe, mož, ki je v ZDA spoznal, kaj pomenijo »stiki z javnostjo«, in zato rajše ugaja kot prepričuje; verjame v pragmatizem in če se le da, se izogne načelnim diskusijam, od katerih ni otipljive koristi. Bolj ga zanima vsebina kot oblika, in ker je bil še kratkohačni, ko se je končala državljanska vojna, nima nobenega spostovanja do senc iz preteklosti.

Zato so tudi spremembe v palači Santa Cruz bolj značajske kot vsebinske. »Razloček med današnjim in včerajšnjim zunanjo politiko je v odtenkih in naglasih, ne pa v orientaciji. Za malenkost smo spremenili vrstni red prioritete...«, je pojasnil Gregorio Lopez Bravo novinarjem, ko je odhajal iz Pariza, potem ko je s Pompidoujem in osmimi francoskimi ministri ugotovil zelo podobnost v pogledih na mnoga mednarodna vprašanja, od zaskrbljenosti sprito sovjetsko-ameriškega kondominija v Sredozemlju do spoznanja, da v današnjem času ni mogoče ignorirati »dru-

GREGORIO LOPEZ BRAVO

»UBOZCI, LE KAJ BI DELALI BREZ NAS?«

»Frankfurter Allgemeine Zeitung«

Pismo iz Italije

Osemsto leopardov po štirideset ton

Od našega rimskega dopisnika

RIM, februarja — Italija bo dobila 800 leopardov, se pravi 800 nemških tankov za svojo vojsko. Od tega jih bo dobila 200 naravnost od tvrdke Krauss Maffei iz Münchna, 600 pa jih bo po nemški licenci zgradila tovarna Otomelara v La Speziji. Pri proizvodnji bodo pomagali tudi Fiat in druga italijanska podjetja. S temi leopardi bo italijanska armada lahko opremila najmanj dve oklepni diviziji. S tem pa je končana tudi dolga zgodba, v katero so se mimo vojaških vpletali tudi politični in še drugi interesi.

V konkurenci so bili namreč trije tanki: poleg leoparda še ameriški M 60 in francoski AMX-10. In ko je odločitev končno padla za nemški tank, so se pojavila razna ugotovanja in govornice. Rimski list *Il Messaggero* je zato objavil očitno inspiriran članek, ki naj bi stvari postavil na pravo mesto. V članku med drugim beremo, da Italija že leta 1963 sklenila obnovo svoj tankovski park in da potrebuje za svoje elementarne potrebe najmanj tisoč sodobnih tankov.

Kot mož, ki je potegnil črto pod dolge ravprave, je označen novi šef italijanskega vrhovnega štaba general Marchesi, ki se dobro spozna na tankove. V članku je rečeno, da nakup nemških tankov ni povezan z nikakršnimi drugimi koncesijami. Ni res, da bi Nemčija v zameno privolila v izgradnjo pospeševalnika v Doberdolu, kakor tudi ni res, da bi hotela Italija odkodovati Francoze z odkupom njihovega sistema za barvno televizijo.

Leopardi za italijansko vojsko so plod »predvarne in svobodne izbire, kakor tudi dolgotrajnega tehničnega preučevanja«. Nemški tank je najpopolnejši in najprimernejši za italijanske potrebe in tudi cena je zelo konkurenčna. Vsekakor pa ostaja italijanski vojski »za spomin« 300 ameriških M 60 (od katerih jih je menda še skoraj polovica v motorjih v La Speziji), ki izvirajo še več kot pet let starega naročila. *Messaggero* zagotavlja, da bodo ti tanki uporabljeni »za povsem določene naloge«.

Še pred dobrim mesecem je italijanski tehnik *Panorama*, ki ima v relativnih okvirih včasih podobne ambicije kot nemški *Der Spiegel*, pisal, da so si italijanski general v sporu zaradi tankov, čeprav je bila večina že dolgo za leopard. *Panorama* je obenem orisala desetletno zgodovino tega tankovskega vprašanja, ki gotovo ni majhno, zlasti če upoštevamo, kako Italija vselej poudarja, da jo pripadnost atlantski vojaški zvezi odvezuje visokih izdatkov za obrambo (letošnji italijanski vojaški proračun znaša 1.400 milijard lir).

V začetku šestdesetih let so Francija, Nemčija in Italija zasnovale »nabir final« in ustanovile konzorcij za izdelavo »evropskega tanka«. Vendar so se v trojnem sodelovanju pokazale nepremostljive težave in tako so Francozi naredili svoj tank, Nemci svojega, medtem ko so Italijani opustili zamisel. Najbrž so sprevedili, da njihovo

tekmovanje ne bi bilo rentabilno. A leta 1963, ko je italijanska vojska sklenila obnoviti svoj oklepni arzenal, je bilo treba izbrati med tremi tankovskimi tipi, ki niso imeli samo različnih tehničnih karakteristik, ampak tudi različno politično tezo. Potem ko so jih preskusili na poligonu na Sardiniji, je leopard že tedaj dobil največjo podporo tudi ni bil povsem brez hila. Približeval se mu je francoski AMX-30, ki se je odlikoval z nekaterimi izvirnimi tehničnimi koncepti. Ameriški M 60 je bil daleč v ozadju. Vseeno in kljub temu, da je ameriška industrija splon že neala izdelovati ta tank, je Italija leta 1965 naročila 1000 primerkov M 60. Sto iz ameriških skladišč, druge pa naj bi montirala domača industrija. Po podatkih, ki jih navaja *Panorama*, so bili ameriški tanki tedaj po 180 milijonov lir, medtem ko so bili leopardi na prodaj po 160 milijonov in AMX-30 po 220 milijonov.

Povsem je prišel general De Lorenzo. Prav tisti De Lorenzo, ki nosi monokel, ki je danes monarhistični poslanec in ki je že več kot dve leti junak skandalov, preiskav in sumnih procesov okrog domnevne vojsko-politične zarote v letu 1964 — ki pa ima, kot bomo videli, neupodotne zasluge za italijansko tankovsko stvar. Najprej je bil set vojsake kontraspionajzne službe, nato komandant karabinjerjev (prav v tem svrstu naj bi bil leta 1964 v sporazumu z dobojnimi političnimi krogi pripravil »energično rešitev« za dolgotrajno vladno krizo), leta 1966 pa je bil imenovan za poveljnika italijanskih kopenskih sil.

Medtem se je izkazalo, da imajo M 60 razne pomanjklivosti, da so na italijanskem terenu slabo uporabni in da jim zaradi njihovih monumentalnih dimenzij predvsem ni moč prevažati po italijanskih cestah. Kot piše *Panorama*, je De Lorenzo že razpisoval oklepne, s katerimi je že razpisovala armada, poslal na italijansko vzhodno mejo, nato pa blokiral naročilo. Poskoploma se mu je posrečilo, da ga je znižal od 1000 do 300 kosov (poslednji bodo montirani do konca letošnjega leta). Ko so prišle na dan generalove ambicije, da bi delal »red tuda in italijanski politiki, se je moral De Lorenzo odpovedati vojaški karieri, tankovsko vprašanje pa je ostalo.

Vojska je hotela imeti nove tanke in tako so se lansko jesen na sardinjskem poligonu leopardi in AMX-30 znova spopadli.

Francoski stroji so bili nekaterim strokovnjakom zelo všeč, toda zmagala je nemška solidarnost, če ni bilo še kakšnega drugega razloga. Vsega skupaj je tvrdka Krauss Maffei dobila deset naročil za več kot 3500 leopardov, ki tenajo vsak po 40 ton; 1500 jih je naročila nemška vojska, z 800 kosi pa so Italijani dalec največji tuji kupci, čeprav gredo tudi nizozemska, belgijska in norveška naročila v stotine primerkov. To pa je že toliko, da leopard različno sega po vlogi nesojenega evropskega tanka. S tem se znova odpira vprašanje evropske oborožitvene politike in tako imenovane evropske politike zahodnih držav naploh.

Po vseh potrebnih spredužjih prihaja članek v *Messengeru* do sklepa, da je vsa zgodba o tankih za italijanske oklepne enote, ki je bila tako polna rivalstva in mednarodnih konkurenčnih bojov, pravzaprav posledica srenega dejstva, da italijanska industrija ni bila sposobna misliti na obrambo domovine. Vendar pa se obato lepi časi. Piseč članka zatrjuje, da se bodo italijanske tovarne, ki so ves povodni čas samo montirale tuje tanke do leta 1975 postavile na lastne noge in da se bodo znale potlej na tem področju odrezati in žeti tako dobro kot Američani, Francozi in Nemci ali po se boljše.

To bi pomenilo, da misli Italija na čas, ko bodo tudi leopardi za staro zlezo in ko bo dovolj potrebna po novi generaciji tankov. Ali se bojo tedaj na trgu težkega orožja poleg tradicionalnih tvrdk pojavile tudi stojnice z napisom »Made in Italy«? Zamisel je videti drzna, čeprav ustreza podjetnemu duhu italijanske industrije, ki se hoče uveljaviti na novih področjih. Ko gre za tanke in podobno, pa so ji poleg kapitala in tehnologije vsekakor potrebni še drugi pogoji, če hoče najti prostor med priznanimi proizvajalci in ponudniki tega železnega biaga.

Italijanski tehnik *L'Astrolabio* piše, da se Fiat v svojih mednarodnih poslih čedalje bolj zanima za vojaške stvari. V ta okvir sodi pogodba s francosko Sud Aviation o samostojni proizvodnji, letala, ki bi bilo uporabno v civilni in vojaški namene (medtem ko je Fiat doslej samo sestavljal ameriška letala); drug primer pa je pobuda za proizvodnjo težkih transportnih sredstev, ki se »po potrebi lahko spremenijo v bojna vozila«. Ob tem se predsednik Fiata dr. Agnelli, kot poroča *L'Astrolabio*, ogreva za idejo, da bi v okviru atlantskega pakta združili vojaške proračune zahodnoevropskih držav.

Fiat je nedvoumno veljavni in aktiven član tiste družine evropskih gospodarskih velikanih, ki iščejo medsebojno povezavo in skupno strategijo v obravnavanju različnih in ne samo gospodarskih vprašanj. V tem okviru si hoče italijanska podjetnost zagotoviti svoj »legitimni« delež tudi pri vojaških dobavah za široki trg. Če drugega ne, nam to govori, da izvedenci konjunkturne službe pričakujejo novo ekspanzijo oboroževalne industrije v sedemdesetih letih.

TIT VIDMAR

Pričevanja o naši periodični publicistiki

Programska in življenjska trdoživost „Delo“ in njegovih petdeset let

„Delo“ in njegovih petdeset let

Dvajseti februar pomeni v slovenski napredni periodični publicistiki pomemben dogodek: rojstvo „Dela“, prvega ustaljenega, trdnega zasidranega slovenskega revolucionarnega časnika. V Trstu je začelo v številčno najmočnejšem mestnem žarišču razredno zavednega slovenskega delavstva. Po obzoru so se tedaj podili temni oblaki. Italija je doživljala nemirne čase, zoprne politične krize, vznemirljive družbene pretrese. Razredno zavedni delavci se polatačajo tovarn. Kmečki proletarijat sega po veleposestniški zemlji. Viharna upornost krdružuje slovenske, italijanske in furlanske ljudske množice. S prelomnim duhom naelektreno ozračje je klicalo po revolucionarni delavski stranki in tudi po njeni napredni publicistični besedi. Že l. 1919 je bila sprožena pobuda za ustanovitev slovenskega delavskega časnika; 20. februarja pred 50 leti je vzniknilo „Delo“.

Pisana in pogostno trajeva je bila razvojna pot „Dela“. Ob rojstvu je razglašalo publicistični program Socialistične zveze v Julijski Benečiji. Namenjeno je bilo razredno zavednim slovenskim delavcem na Tržaškem, Goriskem in v Istri. Nadaljnji razplet v italijanskem delavskem gibanju je zasedel prelomno sled tudi v stolpcih „Dela“. Odprl je novo poglavje v njegovih publicistični izpovednosti. V zvezi z razcepom italijanske socialistične stranke na liovskem kongresu v januarju 1921 in sočasno ustanovitvijo Komunistične stranke Italije je izhajalo „Delo“ od 11. maja 1921 dalje kot glasilo Komunistične stranke Italije, namenjeno revolucionarnim slovenskim delavcem.

V razvojno pot „Dela“ so bile zarisane sence. Sledove tuda preizkušenj lahko prestržemo v dramatični okoliščinah njenega izhajanja. Ni ga izlepa časnika, ki bi moral v boju za samoohranitev čez toliko ovir.

Požig delavske tiskarne

V prvem obdobju legalnega izhajanja so tiskali „Delo“ v tiskarni Komunistične stranke za Istro in Julijsko krajino v Trstu. Tudi je prihajal na svetlo tudi časnik „Il Voratore“, glasilo italijanske delavske stranke. Že od vsega začetka se dogajajo čudne reči. Pošta nagaja. Zadržuje posamezne številke „Dela“. Vrača jih, češ da ga nosilniki zavračajo. Fašisti napadajo. Ob četrtem napadu 10. februarja 1921 so uničili in sežgali delavsko tiskarno.

V izredni izdaji 15. štev. „Dela“ (1921) Ivan Regent nadrobno opisuje, kako so položili dogodki ob požigu delavske tiskarne: „Nekaj mesecev je že preteklo, odkar nismo imeli več prilike, da bi se pogovorili z našimi čitatelji tako, kakor je bila naša navada. Zadnje mesece nam je dušila in gru reakcionarna garda buržoazije. Naš list je bil takrat že dočela pripravljati za tisk. Tiskati se pa ni mogel več, ker so nam fašisti uničili tiskarno in poslopje, v katerem je bila tiskarna. Komunisti so tiskarno branili. Branili so jo junaka, dokler jim je bilo mogoče. Fašisti so se morali trikrat umakniti in bežati pred branitelji naše komunistične ustanove. Ali tisto, česar fašisti niso mogli narediti sami, so lahko storili s pomočjo kraljeve redarstvene oblasti. Redarstvena oblast je prišla na pomoč fašistom. Poslala je cel bataljon redarjev, ki so obkolili tiskarno in prisilili v njej nahajajoče se sodruge, urednike in tiskarje, da so se vdali. Nato so redarji vdrli v poslopje in vkleinili v verige urednike, tiskarje, uslužbence in branitelje tiskarne. Sele tedaj, ko so bili vsi tako zvezani, so se fašisti vrnili četrtič. Tako vključene sodruge so fašisti in redarji opljvali, topli s puskinih kopit in jih naposled peljali v zapor kakor največje zločince. Fašisti pa so ob navzočnosti redarjev in komisarja razdeljali in sežgali tiskarno. Tako se je zgodilo, da je ostal komunistični proletarijat v Julijski krajini in v Istri brez svojih dveh časnikov, brez Lavoratora in brez Dela. Tiste, ki so tiskarno sežgali, je oblast pustila na miru. Delavce in sodruge, ki so branili ustanovo komunističnega proletariata, je oblast zaprla. Kar je bilo aretiranih, so bili izpuščeni iz zaporov le na podlagi zadnje amnestije.“

Nova tiskarna - trdnjava

Nasledki v zvezi s požigom tiskarne so dokaj otežili nadaljnje razvojne možnosti. V Trstu ni bilo namreč tiskarne, ki bi bila po požigu pripravljena prevzeti tiskanje „Dela“. Ivanu Regentu, osrednjemu človeku pri usmerjanju „Dela“, se je v tem meddobju posrečilo, da je pred državnozbornimi volitvami l. 1921 v gorški Paternollijevi tiskarni spravil na dan posebno, izredno izdajo „Dela“. Srečno roko je imel tudi ob naslednji pobudi, „Delo“ se je zatem zateklo najprej v Spazzalovo tiskarno v Trstu, nato pa v tiskarno slovenskega tržaškega dnevnika „Edinost“. Zopet je prišlo med slovenske delavce nekaj števk „Dela“. Kljub fašističnemu zezlovanju.

Vzporedno po sta šla iznajdljiva prizadevanja delavcev - tiskarjev, ki so bili pred požigom zaposleni v delavski tiskarni. Med razvalinami tiskarne so izkopal namreč še uporabne dele rotacijskega stroja. Spet je stekel. V ulici Maiolica so uredili novo tiskarno. Povrh tega so popravili še pet stavnih strojev. Nova tiskarna je bila prava trdnjava. Po sklepu IK KP Italije je moralo „Delo“ kar najprej oživeti. Vzdržalo pa je lahko le do 21. avgusta l. 1921, ko je moralo umolkneti.

„Delo“ v kmečkih vrečah in mlekarških vrčih

Fašističnemu pohodu na Rim 1922. leta je sledilo v Italiji obdobje najhujšega barbarškega nasilja. Programska zasnova „Dela“ je bila opeta na trdoživem, neizprosnem boju

podnaslovu pove, da je postalo „Delo“ glasilo Komunistične stranke Italije in Jugoslavije (izvirnik v rokopisnem oddelku NUK).

V Parizu je skrbel Regent, da je „Delo“ bolj ali manj redno izhajalo. V svojih „Sposminih govori o dveh časniških oblikah. Prva oblika je obsegala navaden format in je bilo „Delo“ natisnjeno na navadnem papirju. Druga oblika: „Delo“ se je pojavilo v majhnem formatu in na zelo tankem papirju. Tako so ga laže pošiljali iz Pariza po pošti v Italijo. Za dunajsko „Delo“ je odgovarjal Prešihov Vorane. Ivan Regent omenja v svojih „Sposminih načrt, ki naj bi po njem postalo „Delo“ tudi glasilo KP Avstrije. Do tega pa ni prišlo. Tudi ni bila uresničena zamisel, da bi „Delo“ po dunajskem obdobju tiskali v Celovcu.

Pomemben delež v partizanski publicistiki

Tudi obdobje 1934—1940 nam daje pričevanje o programski in življenjski trdoživosti „Dela“. Iz leta 1934 je ohranjenih vsaj šest izdaj. V podnaslovu odseva rastoča veljavnost „Dela“. Iz podnaslova prvih treh izdaj povzemamo, da je „Delo“ skupno glasilo centralnih odborov Komunistične stranke Jugoslavije in Komunistične stranke Italije. Iz

podnaslova naslednje številke pa je razbrati, da je postalo „Delo“ glasilo Komunistične stranke Italije in Komunistične stranke Jugoslavije. Edina ohranjena izdaja iz l. 1935 je v arhivski zbirki CK ZKJ v Beogradu. D. l. 1937 je „Delo“ umolknilo. Zopet zaživi v vipavskih izdajah v Renčah in Volčji Dragi. V obdobju 1937—40 pa ga je izdajal Pinko Tomažič v Mejah pri Zgoniku. Prav tu je ugledala beli dan kraske zemlje predzadnja štev. „Dela“ v tem obdobju (1934—1940), zadnja pa je v maju 1940 v Goricah pri Divači. „Delo“ je zopet pomolknilo, dokler ni zopet vzkliklo sredi oboroženega boja slovenskega ljudstva za osvoboditev izpod jarma fašističnih okupatorjev v drugi svetovni vojni.

Leta 1941 postane „Delo“ glasilo CK KPS. Osem izdaj so tiskali v ilegalni tiskarni „Podmornica“ ob cesti na Brdo; nadalje v „Tunelu“ na Emonski 2, v Kozarjih in v tiskarni „Toneta Tomšiča“ v Subičevi ulici v „Ljudska pravica“ združila v skupni izdaji. „Delo“ je v dveh letih 1941—1942 vztrajno spodbujalo k „velikemu boju svobodoljubnih narodov proti fašističnim razbojnikom.“ Uspešno se je zavzemalo za večji razmah partizanstva, razširitev sabotažnih aktov, krepitev slovenske narodne vojske itd. Vse partizanske izdaje „Dela“ so ohranjene. V partisu jih je izdala Cankarjeva založba l. 1947. Ob novem letu 1943 se je CK KP Slovenije odločil, da bo postal namesto „Dela“ med slovensko ljudstvo zopet „Ljudsko pravico“ kot svoje glasilo.

Ustanovitelj „Dela“ Ivan Regent je nedvomno duša in srce v tem revolucionarnem časnikarskem krogu. „Delo“ je bilo njegov tretji publicistični otrok. Kjer in kadar je bil mogoč, ga je sprotil obnavljan in očetovsko negoval. Sočasno je ohranjal stalne stike z rodnim Trstom, kamor je prihajalo „Delo“ po ilegalnih poteh.

Osrednja gibalna sila

Obsežen, načelno dosleden je bil njegov publicistični delež v stolpcih „Dela“. Spretno je sukali I. Regent svoje plodno pero. Stalno ogrožen zaradi revolucionarne pokončnosti se je zatekal k svojim partijskim in publicističnim psevdonomom Iris, Alta, Matteo, Sokol, Mladen itd. Neizčrpan je bila njegova časnikarska ustvarjalnost. Za „Delo“ je napisal skupno 133 uvodnikov ter idejno pomembnih člankov. Povečini so bili brez podpisa, nekateri pa označeni s šifro... zna. Odlikujejo jih predvsem snovna pestrost, aktualnost, živahnost in presenetljiva izrazna jasnost. Regent razpravlja o socializmu in nacionalizmu; o pravicah in dolžnostih revolucionarno usmerjenega delavstva; o mednarodni solidarnosti proletariata; o jadranem vrašljanju; o ureditvi pravnih razmer v Julijski krajini; o razkolu v italijanski socialistični stranki itd. Ni ga prečega vprašanja, ki se ga ne bi lotil z jasno, načelno in s stališčno opredeljitvijo.

Poglaviti Regentov sodelavec v časnikarskem krogu „Dela“ je bil Jože Pahor, izvršten časnikar. Ponudil so mu uredništvo „Delavske Slovenije“, slovenskega komunističnega glasila v Ameriki, kar pa je odklonil. Ni hotel pustiti na cedilu tržaških revolucionarnih delavskih množic. Vnet sodelavec je bil tudi Vladimir Martelanc, poznejši sodelavec pri „Sodobnosti“. Med NOB pa so največ pisali za „Delo“ Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Miha Marinko, Boris Zihnerl, dr. Aleš Bebler in drugi.

V povsobjednem obdobju je doživelo „Delo“ svoje vstajenje l. maja 1959, ko sta se dnevnika „Slovenski poročevalec“ in „Ljudska pravica“ združila v skupni izdajateljski hiši kot osrednji slovenski dnevnik „Delo“. Še več. Raslo je v sam vrh slovenske časniške besede in se vzpelo do presenetljivo lepe naklade 63.000 izvodov, ki pomeni doslej najpomembnejšo ustaljeno slovensko dnevniško publiciteto. Hkrati se je v dobrem desetletju vzpelo do tiste stopnje časnikarske kvalitete, ki je že prerasla kategorijo evropskega revniškega časnikarstva na Slovenskem in se trdnostno zasidralo na ravni že posvetovljene časnikarske ter publicistične ustvarjalnosti.

Dr. FRAN VATOVEC

Pariška srečanja

Prvi, ki je vselej drugi

Pomenek s pisateljem Robertom Sabatierom

ROBERT SABATIER

Lafayette sem sam slisal, ko so po zvočnikih oglaševali: Kupite knjigo, ki letos ni dobila nobene literarne nagrade!

Ker dela neposredno v založbi, sem ga povprašal, kolikšno naklado sicer dosežejo knjige v Franciji. „Moji prejšnji romani so izhajali v nakladi 20.000 izvodov. François Sagan pa je dosegla tudi že 300.000, a pri svojem zadnjem romanu je spet padla na 120.000. Po seben primer je rekord knjige „Metulje Henrija Charriera, ki popujsje pustolovščine za pornika in ki je presegel 600.000 izvodov. Toda vse to so že primeri, ko knjigo prodajamo kot — blago v pravem pomenu besede.“

Ali se pri mnogih francoskih založbah in pogostih kartelskih povezavah med njimi avtorji lahko prebijajo? „Kolkor vem, v založbah rokopisov ne zavračajo, ne da bi jih prebrali. In za romane bi lahko trdil, da prej ali slej pride do natisa vse, kar je kaj vredno. Težje je pa vedeti s pobjejo in morda se prav posebej z dramatikom.“ „Ali vas kot avtorja moti delo v založbi?“ „Nikakor ne, ker je podobno delo. Pa tudi glade vzorov nimam strahu, da bi prišel pod vpliv tega, kar preberem.“ „Kako sploh delate?“

Na najbolj različne načine in na najbolj različnih krajih. Včasni tudi opoldne v kavarni nenadoma potegnem iz žepa špo lističe in začnem nanje zapisovati. Pozneje seveda stvari v miru popravim. Ko sem sam, se začitim svobodnega; počutim se dobro. Nič me ne moti, če se spominim, da sem morda nekaj podobnega tudi že kje bral. Občutek imam, da je v meni vendar nekaj, kar je drugačno in da me ne more streči.“

Zelo intelektualen obraz z naočniki in s prijazen očmi ima Sabatier, a kljub temu je v njem nekaj trdnega, gotovega. Srečna in plemenita povezava obeh elementov je dala tudi njegov roman „Svedske vžgalice“, ki so močno avtobiografskega značaja; spominja na otroštvo v ozki montmarški uličici, na mater, ki mu je res umrla za pultom v mali kramarjiji; o iskanju

prijateljev v vseh nenavadnih, preprostih ljudeh svoje okolice.

„Tudi ko pišem prozo, me najbolj zanima poezija. Kaj je osrednja ideja švedskih vžgalic? Prijateljstvo neznost do ljudi, ki so brali knjigo, so mi pisali, češ da so tudi oni poznali ono staro ulico iz leta 1932 ali da so doživljali podobno staro, dobro uličico. To pravzaprav ni bila ulica, bila je naše dvoirišče. Bila je revna četrt, a vse okrog mene se mi je zdelo nekam rožnato, veselo. Zdal se je to spremembo: avtomobil, ki stoji ob pločnikih ali ki se gnetejo po cestici, so ulice povsem zožili, zabasali; vsi nekam hitijo. Ljudje se ne poznajo. Seveda je bila ta stara poezija ulice resnična, realistična, izhajala je iz same ulice. Zato sem še vedno navezan na to ulico. In na mater, ki je umrla. In še zdaj si pogosto rečem: kako bi o tem ali onem, kar si storil, mislila mati, morda bi bila celo ponosna.“

„Torej ste kljub vsemu optimisti?“ „Da, kljub vskavrstnim dvomom. Izhajam s kmetov in zdi se mi, da je življenje hitro lahko lepo; da ni treba veliko za to. Toda ljudje morajo danes ved govoriti med seboj. Danes pa je pri vsej mehanizaciji vse preveč častivredno in vase zaprto. Po vojni je v Franciji malo veselja.“

Nenadoma se je spomnil, da je bil že nekajkrat v Jugoslaviji; kot popotnik, kot turist. „Ko sem bil v Jugoslaviji prvič, bilo je to pred dvajsetimi leti, me je veselo pritegnilo, ko sem naletel na ladji na ljudi, ki se prej niso med seboj nič poznali, pa so začeli skupno prepevati. To me je ganilo, kajti v Franciji tega več ni.“

Sabatier ne zanika, da bi bil idejno na levi, čeprav ostaja politično nevezan. „Ohranjam sicer svojo svobodo, a čutim, da sem levičar. Med vojno sem bil v odborniškem gibanju, v Auvergnu. Konec vojne leta 1945 bi lahko o tem napisal knjigo, pa je nisem. Tudi pozneje, ko sem napisal že več drugih stvari, so me silili, naj napišem knjigo iz vojne dobe, pa je še vse do zdaj nisem. Malo morda zato, ker sem bil do nekaterih stvari kritičen, pa nisem hotel, da

bi brž po vojni to vzeli za slabo. Pozneje sem spoznal, da sem bil v makiyah, ker sem moral iti, ne pa zato, ker bi bil vojaškega duha. Schoendorfer piše romane iz Indokine, ker v tem uživa, jaz pa nisem vojak. Po temperamentu nimam talenta, da bi opisoval boje. Sem bolj za poezijo, a hkrati vem, da je bilo vse to res, in da bi moral tudi tako pisati. Sicer pa tudi o večini drugih francoskih romanov iz odgovorniškega gibanja mislim, da so bolj dokumenti kot pa pravi romani.“

In skora, da mi je v tem slogu tudi odgovoril, ko sem ga vprašal, kaj zdaj piše: „Spet pesmi, za novo zbirko Alaina Bosqueta. S pesniki čutim neko skupnost no-tranje skrivde. Pozneje pa verjetno naslednji roman.“ je menil Sabatier, ki sicer tokrat ni dobil literarne nagrade. A ker je poprej omenil, kako mu je ugajalo petje v Jugoslaviji, sem ga za konec vprašal, po čem torej spozna svoje Francoze.

„Če nanje naletem v tujni, jih takoj razločim od drugih; ne vem sicer točno zakaj in po čem, a po čem dobrem običajno ne. A doma? Doma se bolj petelinji.“

BOGDAN POGACNIK

Oskrba prebivalstva

Tudi pri nas voda iz konzerv?

V Sloveniji sedanji vodni viri že čez 15 let marsikje ne bodo zadostovali

Ze dolgo poslušamo vedno resnejša svarila iz ust uglednih znanstvenikov, da se človeštvo naglo bliža pravači katastrofi, ki mu grozi v pomanjkanju pitne vode. Še pred 10 leti je bilo na našem planetu približno 2,6 milijarde ljudi, računajo pa, da bo leta 2000 imela Zemlja kakšnih 6 milijard prebivalcev. Spričo naglega naraščanja prebivalstva (na leto za približno 50 do 60 milijonov) pa vodnih količin seveda ni mogoče takole po »harmonikarsko« povečati. Vrh tega vodo neusmiljeno uničujejo industrija, civilizacija, razvoj tehnike in prometa, nagla rast mest in še marsikaj. V nekaterih državah, kjer je pomanjkanje vode zlasti kritično, že bijejo plast zvana, najbolj črnoledi znanstveniki celo zatrjujejo, da je že vse prepozno in da se človeštvo nezadržno bliža katastrofi, ko si bo uničilo vso pitno vodo in zastrupilo ozračje.

Kako pa je z vodo v naši republici? Ali bomo tudi v Sloveniji čez 20 ali 30 let ponekod že pili vodo iz konzerv, tako kot je že zdaj v nekaterih deželah, kjer je pomanjkanje zdrave pitne vode zelo pereče? O tem, kako je v Sloveniji z vodo, kakšni so trenutni viri in kje so še morebitne rezerve, zlasti pa o potrebah po vodi čez 15, 20 in več let, obširno govori strokovna »Studija o perspektivnem porazu porabe vode v SRS in o potrebnih ukrepih za zaščito razpoložljivih vodov, ki jo je pred kratkim pripravilo naše gospodarstvo.

Podvojena potrošnja

V uvodu študije preberemo, da je sicer Slovenija razmeroma bogata z vodo, vendar zaradi tega bogastva ne smemo delati napačnih računov. Naša republika je razmeroma goste naseljena, imamo tudi precej razvito industrijo. Zato smo vodne vire že močno poslabšali. Znano je, da je že 5 odstotkov vodnih virov v SRS biološko popolnoma uničenih, tako da takšna voda ni več uporabna niti za industrijo. Naše vode so že tako onesnažene, kot da bi v Sloveniji živelo skoraj 8 milijonov prebivalcev. Skratka, z vodo smo doslej ravnali mačehovski in še v marsikateri glavi je zakoreninjeno mnenje, da je v naši republici voda na pretek, toliko, da nam je ne bo nikoli zmanjkalo.

Žal pa je resnica, ki so jo ugotovili znanstveniki, nekoliko drugačna.

Že v bližnji prihodnosti bo hudo, če...

V Sloveniji porabimo danes na sekundo približno 6 kubičnih metrov kvalitete vode in še 4,2 m³ tehnološke vode, skupno torej 10,2 kub. metra vode. Strokovnjaki pa so ugotovili, da bomo že čez približno 15 let potrebovali na sekundo 14,7 m³ kvalitete in 5,9 m³ tehnološke vode. Skratka, čez dobrih 15 let se bo potrošnja podvojila. Še večja bo poraba čez 30 let, ko bomo morali v Sloveniji zagotoviti za vse potrebe na sekundo okrog 34 kubičnih metrov kvalitete in tehnološke vode, zlasti za potrebe mestnega prebivalstva in za industrijo. Ta količina — 34 kubičnih metrov — pa je že tolikšna, da je s sedanjimi vodnimi viri ne moremo zagotoviti. Razpoložljivi vodni viri v Sloveniji nam danes dajejo okrog 26 kub. metrov vode na sekundo. Računi nam torej kažejo, da lahko potros-

NAC BIZILJ: PETRA

njo po vodi s sedanjimi viri krijemo samo še nekako do leta 1985, največ do 1990. Težave, ki se vse bolj kopičijo v vodnem gospodarstvu, niso samo v tem, da smo marsikje in precej časa gospodarili z vodo skrajno neodgovorno, marveč tudi v tem, da vodni viri niso enakomerno razporejeni po vsej Sloveniji. Tako ima na primer Posočje z goristično kolinno zagotovljeno razmeroma znatne vire za dolgo obdobje, že zdaj pa močno primanjkuje vode v okolici Postojne, Kočevja, Ribnice, ob slovenski obali, v Zasavju, Suhi krajini, v nekaterih delih Pomurja in ponekod tudi v širši ljubljanski regiji. Ponekod — na primer v Cerkljici, Logatcu, Dravogradu itd. — zadoščajo vodni viri le za nekaj let. Celotna Savska dolina od Kranja proti Jesenicam in Kranjski gori ni tako »vzraščajo« obdarjena z vodo, kot bi si marsikdo mislil. Res je tu še precej neraziskanih virov, vendar ne smemo pozabiti, da bodo potrebe hitro naraščale, zlasti zaradi goste naseljenosti, naraščajočega domačega in tujega turizma in drugih vplivov. Tako je na primer kranjska raven razmeroma revna s podtalnico, ki je blizu površine. V nekaterih znanih turističnih središčih na Gorenjskem se med turistično sezono poveča poraba vode za štiristo odstotkov.

Še v nedavni preteklosti smo lahko na primeru Postojne okusili vso težo, ki jo prinaša pomanjkanje vode. Samo tisti, ki so doživeli takratno krizo, ko po več dni iz pip ni priurlijala niti kaplja vode in ki v hotelih in gostilnah ni bilo vode niti za pomivanje umazanih krožnikov, lahko razumejo, kaj je pravzaprav pomanjkanje vode. Zato bo že v bližnji prihodnosti marsikje hudo, če ne bomo že danes povsod in na vseh ravneh posvetili vodi ustrezno pozornost. Zlasti se moramo vsi zavedati, da je voda dragocena dobrina, ki je nimamo v neomejenih količinah. Nespametno je tudi razmišljati o razvoju mest, industrije, turizma, kmetijstva in drugih panog, če nimamo hkrati za vse to zagotovljenih vsaj minimalnih količin vode. Zlasti pa bi morali čim bolj podpreti raziskave po tudi perspektivna in racionalna skupna vlaganja v gradnjo večjih regionalnih vodovodov. Dosedajni način izrabe vode v Sloveniji je bil ekstenziven, nesmotrn, vsak kraj ali mesto sta z koskim plotom postarjala v glavnem le zase in za lokalne potrebe. Povečini pa so bila takšna investicijska vlaganja ne samo kratokrajna, marveč tudi neracionalna in draga.

Seveda pa ni samo industrija tisti grešni kozel, ki nam kviri vodne vire. V Sloveniji je močno razvejana zasebna stanovanjska gradnja, marsikje je naša pokrajina že ena sama rpozostegnjena dolga vasa. Po predpisih bi sicer morala imeti vsaka hiša, ki ni priključena na kanalizacijske omrežje, solidno urejeno triprekatno greznico. V praksi pa je takšnih greznic bore malo, večina je takšnih, da se vsa umazanja z odpadki vred odteka naravnost v zemljo, pronic skozi zemeljske plasti vedno globlje — vse do podtalnice. Marsikdo si misli: Zakaj bi si nakopal nepotrebne stroške, vsako leto bi moral izdati za pramljenje greznice lep denar. In tako slabe greznice vse bolj zastrupljajo podtalnico, ki je za bodoče rodove najbolj dragocen vodni vir. Seveda ne smemo pozabiti, da je v Sloveniji takšnih nesolidnih greznic na tisoče. Če dodamo še slabo zaščiten, neizolirana gnojšča, je problem še bolj pereč. Sicer pa tudi naša največja mesta, kot so Ljubljana, Celje, Maribor in druga, še nimajo sodobnih čistilnih naprav in jih bržkone

še dolgo ne bodo imela. Vzrokov za zaskrbljenost torej ni malo, vse to pa hkrati terja povečano skrb za vodo, za to, da si ohranimo vsaj vodne zaloge in da stopnje onesnaženosti voda ne bomo še bolj povečali, kot smo jo doslej.

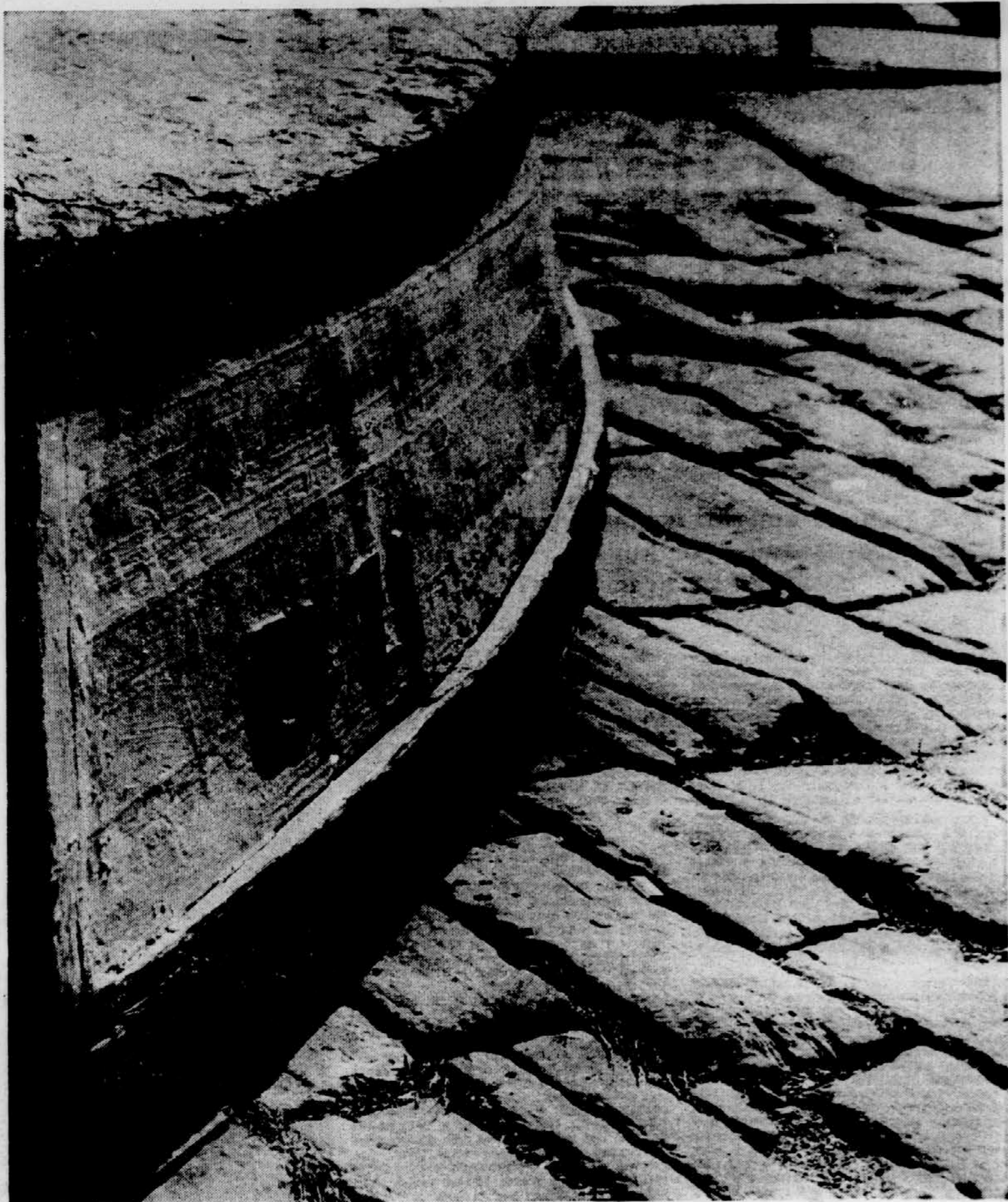
Na terenu opažamo še druge pojave, ki upravičeno srbujajo zaskrbljenost. Vode ne poznajo meja, ne občinskih ne republiških in državnih. To velja tako za reke in potoke kot za podtalnico. Toda v nekaterih krajih ali občinah, ki so trenutno zadovoljivo preskrbljeni z vodo, kažejo precej tuuden odnos do vodnih zalog, zlasti podtalnice, ki bodo morala že v bližnji prihodnosti potrebna sosednjim krajem.

Kaj torej ukreniti?

Seveda »vodna problematika« v naši republici ni tako hudo kritična, da bi lahko kar izgubili glavo in že govorili o pravi katastrofi; hkrati pa položaj še malo ni rožnat, da bi se lahko predajali utvarom o »nelzmerljivih« vodnih zalogah. Predvsem je pomembno, da se vsakdo zave pomena te dragocene nacionalne dobrine in da nehajmo z vodo šariti tako kot smo to delali doslej.

Studija ugotavlja, da moramo čim prej pripraviti seznam vseh vodnih virov in vodnih rezerv, ki jih bomo lahko uporabljali v prihodnosti. Denarja za raziskavo nam ne sme biti žal, saj smo bili doslej prav na tem področju mačehovski. Nadaljnja naloga je v tem, da nemudoma zavarujemo vse razpoložljive vodne vire in še zlasti vodne rezerve, pri čemer moramo dati prednost podtalnici. Seveda pa bodo morali ustrezni organi — od republike do občin — pripraviti program, ki naj zavaruje to pomembno dobro. Izvršni svet Slovenije je te dni že pripravil odlok, s katerim bodo zavarovane vodne rezerve Sorškega polja, čim prej pa bo treba zavarovati še druge večje vire (Dravsko in Krško polje, Celjska kotlina). Ne bo tudi odveč, če občinski inspektorji še zaostrijo svoje merila, pri čemer naj bo vsem vodilo, da je voda — ne glede na občinske ali druge meje — za vso našo družbo in še zlasti za rodove, ki prihajajo, ena izmed najpomembnejših, najdragocenejših dobrin.

IGOR PREŠERN

JANEZ KLEMENCIC: SE BO FLUL

Spodbuda

Obalni svet

Kaj je in kaj pomeni v širšem slovenskem merilu

Te dni je bila v Kopru prva redna seja skupnega organa samoupravljanja občin Izola, Koper in Piran — obalnega sveta Koper. Čeprav je »Delo« o tej seji in o predhodnih fazah družbenopolitičnih prizadevanj, ki so pripeljala do ustanovitve tega organa in do njegove prve seje, na kratko že poročalo, pa ne bo odveč, če se naša širša slovenska javnost nekoliko globlje in podrobneje seznanji z njegovim bistvom in temeljnimi značilnostmi, pa tudi z nekaterimi vprašanji, ki so se ob tem sprožila. To je še toliko bolj potrebno, ker gre nedvomno za dogodek, ki presega samo lokalni okvir, kar je na že omenjeni prvi seji v pozdravnem nagovoru poudaril tudi predsednik republiškega zbora skupščine SR Slovenije Miran Goslar, ki je še podčrtal, da bodo uspehi in izkušnje obalnega sveta močna spodbuda tudi za druge občine v Sloveniji, da na podoben način urejajo zadeve, ki so skupne dveh ali več občinam.

Širši pomen ustanovitve in konstituiranja obalnega sveta je prav v tem, da se je s tem na podlagi 15. amandmaja k naši republici ustavi v slovenskem merilu začel proces samoupravne in demokratične, ne od zgoraj vsiljene, regionalne integracije slovenskih občin za urejanje tistih zadev, ki jih posamezna občina ne more dobro in uspešno urejati, ker pač presegajo njene spoznavne in tudi materialne možnosti, ki pa, na drugi strani, niso takšne, da bi jih bilo potrebno reševati v nacionalnem oziroma republiškem merilu.

Kot že rečeno, je šele 15. ustavni amandma, ki je bil sprejet prav na pobudo družbenopolitičnih dejavnikov obalnega območja, omogočil takšno integracijo, čeprav je bilo že dolgo očtno, da imamo poleg tipičnih občinskih in republiških zadev tudi regionalne in stališča družbene racionalnosti in smotrne delitve dela prav tako treba neposredno, hitro in učinkovito urejati. V tem smislu je bila pred sprejetjem tega ustavnega amandmaja naša ustavna ureditev komunalnega sistema pomanjkljiva, saj po opustitvi okrajev, ki so vendarle in kljub vsem svojim pomanjkljivostim v določeni meri imeli in izpolnjevali pozitivno funkcijo regionalnega povezovanja in regionalnega urejanja določenih zadev, ni odprla nobenih drugih možnosti, da bi dve ali več občin na podlagi svoje samoupravne odločitve preko skupnih organov neposredno in učinkovito urejale zadeve skupnega pomena. Seveda pa, in to je treba poudariti, pri

integraciji, ki jo omogoča že omenjeni ustavni amandma, ne gre za oživljanje nekdanjih okrajev, kot se nekateri nepoučeni boje, saj kot že rečeno, občinam nihče in še najmanj nekoč »od zgoraj« ničesar ne vsiljuje, marveč mora biti ustanovitev takšnega skupnega organa, kakršnega je pravkar konstituirani obalni svet, sad lastnega spoznanja in lastne ter suverene samoupravne odločitve vsake posamezne občine oziroma njene skupščine.

Naj v tej zvezi takoj poudarimo, da je bilo to načelo demokratičnega samoupravnega sodelovanja, ki seveda ni združljivo s kakršnokoli majorizacijo ene ali druge občine, upoštevanje ne samo pri ustanovitvi obalnega sveta, ki je bil ustanovljen z dogovorom, ki so ga sprejele vse tri občinske skupščine, marveč da je to načelo uveljavljeno tudi pri sprejemanju vseh sklepov obalnega sveta. V tem smislu je v tem dogovoru določeno, da je sklep obalnega sveta sprejet, če je zanj glasovala več kot polovica vseh članov vsake posamezne občinske delegacije.

Gre torej za bistveno in kvalitativno drugačno regionalno integracijo, kakršno so nekoč predstavljali okraj, ki so bili vendarle z zakonom od zgoraj določeni. Seveda se v tej zvezi utemeljeno zastavlja tudi vprašanje, ali takšna integracija ne pomeni, da se odločanje za vse občane pomembnih zadev od njih oddaljuje in se tako zmanjšuje možnost njihovega vplivanja na to odločanje. Takšna nevarnost seveda obstaja, vendar ni nič večja kot v primeru odločanja v občinskih skupščinah in nasploh v predstavniških organih, ki je tudi lahko in vse prevečkrat tudi dejansko še preveč odtujeno našemu občanu oziroma delovnemu človeku.

Če se k temu še doda, da tudi socialistična demokracija, ki je neposredna po tem, da njej ni več političnih strank kot posrednikov med občanom in odločanjem, ni in ne more biti vedno neposredna tudi po načinu obravnave in odločanja, kar velja seveda tudi za družbeno samoupravljanje, in da je in mora biti tudi predstavniška, ko občani in delovni ljudje oddajo o določenih zadevah tudi preko svojih predstavnikov — delegatov, potem ne more biti dvomna, da ustanovitev takšnega skupnega organa, kakršen je obalni svet sama po sebi ne pomeni nikakršno oddaljevanje odločanja od delovnih ljudi oziroma občanon.

Nasprotno, to lahko pomeni veliko razširitev njihovega vpliva preko občinskih meja

na reševanje tistih zanje zelo pomembnih zadev, ki jih lahko bolje, hitreje in učinkoviteje rešujejo le skupno. Vse pa je kajpak odvisno od tega, kako bo ta skupni organ odprl občanom in kako bo delovala SZDL kot njihova tribuna in opora, kar je nasploh še vedno zelo pereče.

Nadaljnje zelo pomembno vprašanje, ki se je postavilo v zvezi z ustanovitvijo obalnega sveta in o katerem je potekala in še poteka dokaj polemična razprava, je vprašanje karakterja tega organa. Ali naj bi bil to »organ samoupravljanja« v tem smislu, da ne bi mogel imeti nobenih državnih — oblastvenih kompetenc in naj bi torej sprejmal le priporočila in neobvezna stališča, ali pa naj bi o zadevah, ki jih »sureja«, tudi dokončno odločal in torej sprejmal za vse obvezne odloke, navodila, sklepe itd. No, ker je odgovor na to vprašanje treba iskati zlasti in predvsem v besedilu že večkrat omenjenega ustavnega amandmaja, in tudi sicer, bržkone ne bo odveč, če ta amandma navedemo:

Za urejanje zadev, ki so skupnega pomena, lahko dve ali več občin ustanovi skupni medobčinski organ samoupravljanja. Zadeve, ki so skupnega pomena, se določijo z dogovorom med občinami in s statutom. Skupni medobčinski organ samoupravljanja sestavljajo člani, ki jih vanj delegirajo skupščine občin, ki so ga ustanovile. Skupni medobčinski organ samoupravljanja sprejme statut v soglasju s skupščinami občin, ki so ga ustanovile.

V tem besedilu je treba zlasti podčrtati besedo »surejanje«. Ta skupni organ samoupravljanja torej lahko sam in neposredno ureja skupne zadeve, torej prejema glede njih določene odločitve oziroma sklepe in ne, kot je bilo edino možno poprej v okviru medobčinskega sodelovanja v smislu 89. člena naše republiške ustave, da je skupni organ, kakršen je npr. bil medobčinski svet treh obalnih občin, o skupnih zadevah lahko razpravjal in sprejmal stališča ter priporočila, na podlagi katerih so vse tri občinske skupščine, seveda vsaka posebej, in če so se v priporočilom strinjale, sprejela ustrezne odločitve. Različek je velik in bistven. Zategadelj ustavnega termina »organ samoupravljanja« nikakor ni mogoče razumeti v tem smislu, naj bi vsa oblast, s katero razpolagajo občinske skupščine, ostala pri teh, njihov skupni organ pa bi bil brez nje, tudi takrat, kadar bi jo za urejanje skupnih zadev nujno potreboval. Tudi to samouprav-

ljanje v občini nasploh, ki vključuje družbeno — samoupravno in državno — oblastveno urejanje zadev, seveda vedno na podlagi neposredne ali posredne samoupravne odločitve občanov (v prvem) oz. delovnih ljudi (v drugem primeru).

Sicer pa bi ne bilo nebene logike v tem in tudi nobene koristi od tega, če bi občinske skupščine na tak svoj skupen organ ne mogle skupno z zadevami, ki so skupnega pomena prenesti tudi za urejanje teh zadev potrebnih finančnih sredstev in vseh svojih pooblastil in pristojnosti, ki jih glede teh zadev imajo, in sicer ne glede na to, ali gre za pooblastilo urejanja na družbeno — samoupravnem (npr. s priporočilom) ali na državno — oblastven način (npr. z odlokom, odredbo itd.). V tem smislu so vse tri obalne občinske skupščine z dogovorom o ustanovitvi obalnega sveta dejansko tudi prenesle nanj pooblastilo, da »pri opravljanju nalog iz svojega delovnega področja sprejema priporočila, odloke, odredbe, sklepe, navodila in druge akte«, ki bodo kajpak obvezni ne samo za občane in delovne organizacije, temveč tudi za same občinske skupščine.

Naj navedem še nekaj najvažnejših določb iz dogovora o ustanovitvi skupnega organa samoupravljanja občin Izola, Koper in Piran, ki so ga na pobudo obalnih družbenopolitičnih organizacij sprejele skupščine teh občin. V tem dogovoru je glede delovnega področja obalnega sveta določeno, da sureja zadeve, ki so skupnega pomena za vse tri občine in se določijo s statutom obalnega sveta in ki so zlasti: »zadeve s področja gospodarstva, komunalnega in stanovanjskega gospodarstva, šolstva, kulture, telesne kulture, zdravstva in socialnega varstva, financ in davčne politike, narodne obrambe, zaposlovanja, javne varnosti in z drugih področij, zlasti dolgoročnega programiranja nadaljnjega razvoja, za katere se občinske skupščine dogovorijo, da jih ureja obalni svet«.

Obalni svet ima po tem dogovoru 45 članov. Skupščine občin ustanoviteljske delegirajo v obalni svet po 15 članov izmed odbornikov obeh zborov, in sicer ne glede na velikost občine oz. število prebivalcev v posamezni občini. Obalni svet sprejme letni predračun dohodkov in izdatkov v okviru sredstev, ki mu jih zagotovijo vse tri skupščine iz svojih proračunov s posebno, lahko tudi dolgoročno pogodbo.

dr. SVETOZAR POLJCO

Prelomnica

Ljubljana — most med Vzhodom in Zahodom

Peti svetovni kongres mednarodne federacije
za obravnavanje podatkov bo v Ljubljani
od 23. do 28. avgusta 1971

Na zasedanju generalne skupščine IFIP novembra 1967 v Mehiki je bila zaupana organizacija IFIP kongresa in razstave 1971 Jugoslaviji. ETAN (Jugoslovanski odbor za elektronsko, telekomunikacijsko, avtomatizacijsko in nuklearno tehniko) v Beogradu, ki je član IFIP in kateremu je zaupana organizacija IFIP 71, je na seji izvršnega odbora imenoval častni kongresni IFIP 71. Ta je za tekoče delo pri organizaciji IFIP kongresa izvolil izvršni odbor IFIP 71.

Ljubljana bo od 23. do 28. avgusta 1971 šest dni svetovna znanstvena metropola, prizorišče kongresa mednarodne federacije za obravnavanje podatkov (IFIP), svetovne organizacije, ki je povezala znanstvenike in profesionalno-tehnična združenja 29 držav z vseh kontinentov. Zanimivo je vsekakor, da bo hkrati na Gospodarskem razstavišču tudi doselej največja razstava elektronskih računalnikov in drugih naprav za obdelavo podatkov.

Znanstveni program V. kongresa Mednarodne federacije za obravnavanje podatkov bo izredno pester, saj bo obsegal sedem področij: matematično, matematično, matematične osnove za obravnavanje podatkov, računalniški «software», in shardware ter sisteme, sisteme za vodenje in administracijo, tehnološke aplikacije ter znanost in humanistične vede. Ljubljana 1971 bo tako pomenila prelomnico, saj bodo prav na začetku drugega desetletja obstoja svetovne organizacije IFIP prvič na programu prav vse znanstvene teme računalniške vede, ki je medtem že razširila svoje veje v skorajda vsako področje človekovega dejstevstva.

Kaj je pravzaprav IFIP

Mednarodna federacija za obravnavanje podatkov je pravzaprav otrok moderne revolucije, ki je prav na področju obravnavanja podatkov z izumom elektronskega računalnika in njegovega naglega prodora v vsakdanje življenje doživela bliskovit razvoj. V zadnjih dneh smo lahko spremljali njeno uveljavljanje tudi na športnem področju, ko je Evrovizija v sodelovanju z organizatorji svetovnega prvenstva v Val Gardenu uporabila za spremljanje rezultatov elektronski računalnik v Münchnu.

Elektronski računalnik je sedaj že na skorajda vsakem področju človekovega razmišljanja, kajti številni problemi, ekonomski, znanstveni, politični, družbeni ali vojaški, zahtevajo obravnavanje ogromnega števila podatkov z veliko hitrostjo. Zato je tudi razumljivo, zakaj je bil UNESCO v juniju leta 1959, sedem let po rojstvu prvega komercialnega elektronskega računalnika, pokrovitelj prve mednarodne konferenec o obravnavanju podatkov.

Osemnajst mesecev pred pariško »konferenco na vrhu« o elektronskih računalnikih so zastopniki devetih držav izdelali znanstveni program in pripravili mednarodno razstavo tehnične opreme za obravnavanje podatkov. V pariški palači UNESCO se je zbralo 1.800 delegatov iz 37 držav, medtem ko je obiskala Le Grand Palais skorajda vsa mednarodna poslovna in tehnična družba, ki se je že takrat zavedala, kaj bodo elektronski računalniki pomenili za mnoga gospodarska področja.

To je bil tudi temeljni kamen mednarodne federacije za obravnavanje podatkov, kajti poseben odbor pod vodstvom Isaaca Auerbacha (ZDA) je že med pariško konferenco, ki se je končala 18. junija 1959, pripravil statut svetovne organizacije in 13 nacionalnih združenj je nekaj mesecev pozneje podpisalo ustanovno listino, tako da je Mednarodna federacija za obravnavanje podatkov začela uradno delati v januarju 1960. Drugi svetovni kongres IFIP je bil v Münchnu l. 1962, ko se je zbralo 2300 znanstvenikov iz 41. držav, toda njegov namen je bila samo organizacijska utrditev nove svetovne organizacije, temveč predstvenje izkušnje, konceptov in tehničnih dosežkov na novem področju, kar je njen poglavitni cilj. Tretje srečanje v New Yorku leta 1965, ko se je število udeležencev povzpelo na 5.000 delegatov iz 50 držav, je že razveljavilo znanstvene kroge z zanimivimi razpravami o mikrominijaturizaciji elektronskih računalnikov, podobna udeležba pa je bila tudi v Edinburghu leta 1968, ko so se velikopotezni sistemi elektronskih računalnikov že razširili po vsem svetu. Elektronski računalniki so v zadnjem obdobju — med Edinburghom 1968 in Ljubljano 1971 — slavili številne zmage, med katerimi je nedvomno tudi uspešen vesoljski polet »Apollo 11« in prvi pristank človeka na Luni.

Odgovorna naloga jugoslovanske sekcije

Ljubljanski kongres IFIP bo tako pravzaprav peti kongres te svetovne organizacije, ki je medtem doživela neverjeten razmah posebno v ZDA, saj je bilo na njihovem nacionalnem simpoziju v Las Vegasu več kot 50.000 udeležencev. Ljubljana 1971 pa bo imela v nadaljnjem razvoju Mednarodne federacije za obravnavanje podatkov skorajda simboličen pomen, saj bo pomenila most med Zahodom in Vzhodom, saj se bodo prvkrat zbrali za okroglo mizo IFIP tudi številni delegati iz vseh pomembnejših vzhodnoevropskih elektronskih centrov.

Jugoslovanska sekcija IFIP je s svojo kandidaturom za V. kongres Mednarodne federacije za obravnavanje podatkov nedvomno prevzela odgovorno nalogo, mnogo težjo, kot je za Ljubljano organizacija svetovnih prvenstev v športni dvorani Tivoli, saj bo v slovenski metropoli takrat najmanj 5.000 uglednih znanstvenikov z vsega sveta. Predsednik častnega kongresnega odbora je predsednik IS Stane Kavčič, medtem ko so v odboru tudi Janez Vipotnik, Tone Kropušek, dr. Ernest Petrič, Zoran Polič, Anton Bošk, Leopold Krese, dr. Dolje Vogelcnik in inž. Miha Košak. Predsednik izvršnega odbora je dr. inž. Milan Osredkar, direktor inštituta »Jožef Stefan«.

Seveda je najtežji problem, kje bo Ljubljana zagotovila od 4.000 do 6.000 prenočišč za udeležence svetovnega kongresa, čeprav je turistična kombinacija z Bledom sprejemljiva tudi za najzahtevnejše goste. Organizacijskih problemov vendar ne bo manjkalo, toda z vsestransko pomočjo turističnih organizacij, ker bo svetovni kongres takšnega obsega nedvomno najboljša turistična reklama za Ljubljano in Slovenijo, lahko pričakujemo nov uspeh.

Zanimivo je vsekakor, da se je za V. svetovni kongres IFIP prijavilo že okrog 500 udeležencev iz ZDA, čeprav se prijavi rok uradno še ni začel, kar je najlepša ilustracija, kakšno je zanimanje za Ljubljano 1971 po svetu. Odbor za tisk je zato že več kot leto dni pred svetovno prirediteljo začel z obsežno propagandno akcijo, kajti priljubljenost je zares enkratna in njen prispevek za nadaljnji razvoj jugoslovanske računalniške znanosti in prakse nedvomen. Ljubljana bo 23. do 28. avgusta 1971 torej spet v središču pozornosti svetovne javnosti.

ACO PASTERNAK

MARJAN PATERNOSTER: POKRAJINA

Zdravstvo

Zakaj se pozno zavemo naglušnosti

Zaradi odlašanja nemalokrat zdravnik ne more več pomagati

Nam vsem lastna konservativnost, strah pred čakanjem v ambulanti in, napolisel tudi strah pred diagnozo silijo bolnika k odlašanju, ki pripomore k temu, da neredko zamudi najprimernejši čas za zdravljenje. Spričo vsega tega naj zapišem nekaj več o naglušnosti.

Naglušnost sicer ne ogroža življenja, pač pa utegne človeka ovirati v sporazumevanju z okolico. Sporazumevanje zdaj ne sloni več samo na neposrednem pogovoru; kot posredniki so telefon, gramofon, magnetofon, radio, televizija; ta sredstva ne posredujejo samo govorne besede, temveč tudi glasbo in razne zvočne signale, ki nas že povsod obdajajo.

Vse to se odigrava na znatno višji ravni, kot jo dosežajo najtišji našemu ušesu znani zvočni signali, medtem ko so tihi zvočni signali bližnji re ravnim v modernem življenju vse bolj redki.

Razmeroma precejšnji glasnosti konverzacijskega govora se pridružuje tudi velika in informativna rezerva govora. Kadar je govor že dobro razvit in utrjen, lahko izpade iz njega marsikaj, pa nam bo še vedno razumljiv. Cesar nismo razbrali s pomočjo sluha, dopolnimo po spominu.

Sposobnost ocenjevanja vsebine govorne nega torej ni odvisna le od sluha, temveč tudi od znanja, od inteligence in od tega, kam je obrnjena človekova pozornost; kam jo usmerjajo potrebe vsakdanjega življenja. Tako bo npr. glasbenik takoj opazil najmanjšo okvaro sluha, medtem ko bo znatno naglušnost delavca, ki svoj živ dan dela v roglu, odkril šele zdravnik — otolog pri sistematskem pregledu.

Informacije, ki jih posreduje sluh, spremljajo pri zdravem človeku zvesto, toda ne opazno tudi tiste, ki nam jih nudi vid. Cim bolj prvi slabi, tem bolj ga drugi nadomešča in to nadomeštilo je izpostreka kaj uspešno človek se navadi poslušati in odgledovati artikulatorske gibe in bolnikovih ustnic. Vsebinsko povedanega dopolnjujejo tudi mimika

in kretnje, ki spremljajo naš govor. Vse zgoraj navedeno nam bi razložilo, zakaj prihajajo ljudje v ambulanto z razmeroma močno naglušnostjo, pri kateri lahko pomagamo le malo ali pa sluh ne več.

Kdaj obolimo?

Kakšni pa so znaki začetne naglušnosti? Po čem naj jo spozna laik, če jo še zdravnik pogosto preze? Začetne in postopno nastopajoče težave v sporazumevanju — kot smo že rekli — prizadeti bolj ali manj nadomesti. To mu uspeva tem bolj, čim bolj je spočit; laže mu je v pogovoru s posameznikom kot v večji družbi, laže, če je svetlo kot v mraku ali celo v temi.

Zato tudi naglušni pripisujejo začetne težave v sporazumevanju utrujenosti, raztresenosti ali nesposobnosti koncentracije, nezvočnosti. Zato tudi prej spozna spremljajoče znake kot: šumenje, piskanje ali pokanje v ušesu, občutek polnosti, ertoglavice kot naglušnost samo.

Dosti laže je spoznati nenaden nastop znatne naglušnosti kot pa postopen razvoj resne slušne okvare, znatno laže obojestransko okvaro kot enostransko. Tako npr. naložimo v ambulanti pogosto na ljudi, ki jim je en ali oba sluhovala nenadoma zamašilo uspešno maslo ali na take, ki sta se jima zaradi nahoda zamašili ušesni troblji, redkeje pa na ljudi z začetno zaznavno naglušnostjo. Še celo nenadnega nastopa enostranske gluhosti prizadeti pogosto ne ocenjuje pravilno in neredko navaja samo poslabšanje sluha ali celo le šumenje v ušesu.

Pacient se resnosti položaja zave šele tedaj, ko je ogrožen njegov socialni kontakt. Kaj je to socialni kontakt? Najsi dopolnjuje sluh na področju govora še toliko drugih čutov, popolnoma nadomestiti ga ne morejo nikoli. Cim je enkrat slušnih informacij pre malo, je sporazumevanje v običajnih razmerah nemogoče. Če hočemo, da nas tako prizadet bolnik razume, moramo močno povzdigniti glas ali pa se močno približati njegovemu ušesu.

Toda med vsem tem, kar slišimo, ni pomemben samo govor, ki nam pomaga v postavitvi kontakt s tovariši. Nivo signalov in opominov nas varuje namreč v vsakdanjem življenju, npr. brnenje motorja na cesti nas opozarja, da se je treba vozilu oginiti; sirena rešilnega vozila opozarja voznike, da je treba rešilnemu avtomobilu dati prednost. Signali so poleg tega tudi vir informacij, ki ne napovedujejo vedno nevarnosti: glas telefonskega zvonca nas opozarja, da želi nekdo z nami govoriti; glas zvonca nad vrati pa nam pravi, da smo dobili obisk, da je prišel poštar ali kaj podobnega.

Vse to — besede in signali — prodirajo v našo zavest in bude naše zanimanje. Poleg tega pa so še znaki slušnega ozadja, ki sicer ne prodirajo do naše zavesti, ki pa nas vendarle poleg drugih dražljajev pomagajo vzdrževati v budnem stanju. To so znaki, ki nas obdajajo vedno in povsod in tvorijo podlago, od katere se svitlata zgoraj imenovana nivoja simbolov in signalov. To je npr. selesenje listja v vetru, tiktanje ure, oddaljen ropot cestnega prometa, udarjanje dežnih kapelj na streho ali okna, koraki mimoidočih, šumenje potoka, ki teče mimo hiše. Vse to prodira do naše zavesti samo občutno, sicer pa nas samo spominja dejstva, da smo del živega sveta in nas ta način rešuje morečega občutka osamljenosti. Od rojstva hudo naglušen človek, ki ne ve, kaj je to ojačenje zvoka, ne čuti nastajajočih po teh razmeroma nepomembnih zvokih. Če mu jih kot odraslemu človeku zopet pričramo, ga lahko celo zelo motijo. Prav ti zvočni signali, ki mu delajo ojačenje neprijetno, ker se ni v mladosti naučil ločiti pomembnih zvokov od nepomembnih in

Pobuda prof. Vlada Sruka

Ali bomo dobili slovenski „Logos“?

Zbirka filozofskih,
psiholoških
in družboslovnih del

V slovenskem založništvu že dolgo opazamo zamude in izdajanje domačih, zlasti pa tujih sodobnih del, ki obravnavajo družbene vede in filozofijo, zlasti filozofijo človeka, njegove eksistence, dela o marksističnem psihologije, religije, dela o marksističnem humanizmu in dela, ki sodijo sicer že v klasiko, imajo pa še vedno resonanco, ali pa so jo na novo dobila prav v 20. stoletju. Slovenci smo v tem kar neverjetni zamudniki in treba je priznati, da nas druge založbe v tem kar močno prekašajo. Zlasti je v izdajanju teh del podjeten sarajevski »Logos«. Gre torej za to, da tudi Slovenci potrebujemo taka dela v svojem jeziku. Te nujnosti se je zavedel prof. Vlado Sruk iz Maribora. Pri založbi Obzorja je namreč sprožil idejo o ustanovitvi posebne zbirke, v kateri bi redno izhajala dela s tematiko, kot smo jo navedili. Hkrati s tem, ko je sprožil idejo, je prof. V. Sruk izdelal tudi še skicirni načrt oziroma seznam del, ki bi prišla v naslednjih letih v poštev za izdajo. »Idejna heterogenost seveda ne pride v poštev.« meni tov. V. Sruk, av zbirki mora vladati konceptualna disciplina.

Med avtorji navaja najprej Lenina in njegove »Filozofske zvezke«. To so najnovejša spoznanja, ki so celo presegala ideje »Materializma in empiriokriticizma«. Lenin bi bil na vrsti ne samo zaradi njegove 100-letnice rojstva, temveč tudi kot mislec, ki je imel s svojim delom močan vpliv na razvoj družbe v 20. stoletju.

Marksistični psiholog Georges Politzer je med dvema vojnoma posebej vplival na področju psihologije. V poštev za izdajo pride zlasti »Kritika temeljev psihologije in »Konec psihoanalize«. V uporabi psihologije je zelo znan Henry Vallon, sodobni marksisti-psiholog. Prevoda so vredna njegova »Načela uporabne psihologije«. O dilemah sodobnega človeka mnogo piše André Gorz, posebej znana je njegova »Morala zgodovine«.

Eden izmed največjih humanistov sodobnega sveta je Erich Fromm. Njegova dela s področja psihoanalize so visoko cenjena, zanimiva pa je tudi njegova direktna konfrontacija z Marxom. Za prevod sta priloženi dve njegovi knjižici: »Marxov pojem človeka in »Psihoanaliza in religija«. Tudi o velikem humanistu in mislecju Bertrandu Russellu ni treba posebej govoriti. Za izdajo bi prišla v začetku v poštev njegova knjiga »Moj filozofski razvoj«.

Izjemna osebnost v svetovnem marksizmu je Ernest Bloch. Njegovo delo »Sklici puščano« bi našlo gotovo hvalne besede. Augusta Cornuja bi zastopalo delo »Utopizem in marksizem«, Rogera Garaudyja knjiga »Marksistični humanizem«, Jeana Paulsara »Baudelaires«, Karla Korschpa pa »Marksizem in filozofija«.

Iz programa izhaja, da ne gre za dela, ki bi bila izrazito logična ali spoznavno teoretska, temveč za besedila, ki obravnavajo v prvi vrsti filozofijo človeka. Orientacija je torej: družbena in antropološko filozofska dela z moderno humanistično mislijo. Prav tako ni orientacija v izboru programa na najnovejša, aktualistična dela, temveč na vrednejše tekste, ki so Slovincem še v glavnem neznanji.

»Kako ste prišli na idejo?«
»Bil sem dolga leta recenzent raznih tekstov, ki so izhajali pri nas. Pa sem opazil, da smo Slovenci veliki zamudniki v teh delih. Če kje v literaturi, smo v deficitu prav v predstavljanju filozofske misli,« je menil prof. V. Sruk.

Kaj pa bralci? Ne, za bralce ni bojazni. Zrastel nam je nov rod, ki mnogocesa ne pozna in ki bi hlastno posegel po teh delih. Celozelo težki Heidegger je bil v kratkem času razgrajben. Seveda mora biti delo solidno opravljeno, prevajalsko zlasti, sicer pa je mujen sistematičen in dinamičen izbor. Da, ampak, kako pa z denarjem?

To je vsekakor problem, a ne neresljiv. »Obzorja« so pripravljena izdati tri do štiri knjige na leto, če bi jim sklad za založništvo in publicistično pri OK ZKS zagotovil letno dodatna sredstva 60.000 dinarjev. Brez interne podpore je seveda ideja brezupna. Sodelavci? Kroga sodelavcev ne bi zapirali. Mislimo pa, da je raven slovenskih prevajalcev že tolikšna, da je mogoče računati na njihovo solidno delo, četudi bodo dela prevajalsko zelo zahteva.

Vrednost ideje je seveda velika. V slovenskem pomenu še celo. V ožjem, mariborskem, se posebej, saj bi bilo njeno uresničevanje močna spodbuda za publicistična, prevajalska, študijsko-raziskovalna in druga snovanja za številne misleče ljudi.

FRANC SRIMPF

naši razgledi

nr

IZDANJE NAJAVNEGA
CLANOV IN PREGLED
SVETOVNEGA NEVO IN GOSPODARSTVA

razgledi po svetu

LIST SLOVENSKEGA IZOBRAZENECV

Jarčica

Kokoši ne maram. To so neumne in nesmažne živali. Po vrhovih bruskojo in uničujejo posevke in sadike. So mi pa že mačke bolj pri srcu, ker so snažne živali. Zakladnih kokoši seveda ne sovražim; spadam namreč k tistim ljudem, ki mrtvim izkazujejo spoštovanje. Pečena kokoš pa je sploh spoštovanja vredna, mar ne? Moja je dobro va, da živih kokoši ne maram. Toda njena strb za kuhinjo je bila milo simo, ko je umiralo vse razen cen za kokošja jajca, povod, da je od nekod prišla domov pišče, ki se je bilo svalilo v jesni. Kekoček je bil porasel z rumenim puhom, neprestano je čvokal in se mi v kuhinji nastavljal pod nogo. Nekajkrat sem prosil ženo, naj mi dovoli, da ga odnesem v drvarnico.

»Tiran! Krvoloč! mi je rekla. »Če tebe zebe, zebe tudi pišče. Kar v kuhinji naj ostane.«

In pri tem je ostalo, kajti pri nas je takšen red, da ima zadnje besedo zmeraj — žena. Nekoga dne pa sem se nerodno umaknil kečkicu, da bi ga ne pohodil. V letih sem že, trebuh mi raste, slab ekvilibrist sem in moj spotičkaj je bil usoden; piščanca sicer nisem pohodil, zato pa sem prevrnil stol, na katerem je stala polna kečbica vode, z glavo pa sem se zaletel v kuhinjsko kredenco. Voda je skozi nagibne podnožice tekla v pritličje. Zaradi moje nesreče je nastal vik in krik. Poravnal sem stranki v pritličju stroške za beljenje njene kuhinje in za prepleksanje njihovih kredence. Tretjina moje pokojnine je šla za to delo.

A to še ni bilo najhuje! Prevrnil sem tudi našo kredenco in razbil vso steklenico in porcelan, na čelu pa bom razkazoval grd obrutek vse dotlej, dokler se me ne bo usmili smrtna kosa... Kako sva z ženo opravila zaradi čreptnj, tega rajši ne povem — to spada v kroniko družinskih nesreč. Dosegel pa sem pri njej vsaj to milost, da sem piščanca lahko odnesel v drvarnico. Seveda sem moral za kurnico, ki jo je bila žena naročila pri mizarju, odšteti drugo tretjino pokojnine.

Cene kokojšim jajcem pa so divje rale — ko solata, če jo zalivaš z grojnico. Godrnjal sem: »Če bo šlo tako dalje, bo moja pokojnina komaj zadostovala za jajca, ki jih porabimo v enem mesecu.«

Ko pa je zima pričela lajati, da je vse zamrzovalo, je lepšega dne zamrznil tudi moj najljubši avto, lahko bi se ubil, jajca bi tudi za drag denar ne dobil. Pusti in prazni brezjajčni dnevi so se vrstili drug za drugim. Pusta in prazna je postala tudi naša vreča za kurjo pičo. Potihem sem se že veselil, češ zrnje je pošlo, zdaj bom lahko zaklal jarčico, ki je zrasla iz nekdanjega kečkica. Moje veselje pa je bilo preuranjeno, kajti žena je kupila drugo vrečo zrnja — in tretja tretjina moje pokojnine je šla za požrešno jarčico.

»Prekleta kokoši! sem se jezil in koval načrte o maščevanju.

Maščevanje je sladko! To je že star pregovor. Ob prvi odjugi je prisopihala k moji ženi soseda in se hvallala, da je njena jarčica znesla prvo jajce. Jajče! S takšnim veseljem je razodela to novico, kakor da je v loteriji zadel milijon.

Ob tej novici se je moja žena bridko nasmehnila, jaz pa sem se naslajal nad tem, kako ji krvavi srce, kajti trdovratno se je že bila zagrizla v misel, da mora v najkrajšem času znesti jajček tudi naša jarčica. Ta pa je, že ne meniš se za ženine požrešne želje, požrešno zobala zrnje, se sprehajala po prazni drvarnici — prazni, ker je zrnja porabala vsa divja in sem se jezila, da redimo žival, ki ni niti petelin niti kokoš, ampak nekakšno vražje zmenje, me je žena pogledala in iz grla se ji je iztrgalo: »Oho, nikar se ne razburjaj! Saj veš, da ti jeza škoduje. Potrpi! Prej ali slej bo tudi naša jarčica znesla jajce in naju poplačala za vse izdatke.«

Blížal se je dan ženinega godu. Na predvečer sem nabrusil nož. Ha, prišel je dan maščevanja! sem si mislil. Jutri bom zaklal požrešno kokoš, ki zlobje in zlobje ter onečaja drvarnico. Ženi pa sem glasno dejal: »Ljuba moja, jutri bo tvoj god. Jutri jutraj bom zaklal jarčico. Oskubla jo boš in spekja, pa bova imela praznično kosilo.«

Žena se je vdala. Z obupanin glasom je zaspela: »Da, moj god... Torej je nisi pozabil nanj?«

Brž zatem pa je postala spet mračna in zamisljena. Nazadnje so se ji očči zalizile. Pospravila je posodo in odšla po večerji brez pozdrava spat. Ko pa sem naslednje jutro hotel opraviti krvniški posej, je žena, ki je vstala pred menoj, polna prekipevajočega veselja prišla iz drvarnice v kuhinjo, kjer sem prvakar ogledoval nož, če je dovolj nabrušen, mi padla okrog vratu in zagostolela:

»Ah, kako sem srečna. Lui! Pa prav za moj god se je zgodilo. Lepšega darila si ne morem misliti...«

»Kaj pa se je zgodilo?« sem zajecjal. »Jajček! Jajček! Znesla ga je. Moja zlata putka je znesla jajček. Ali ti nisem rekla, da ga bo?«

Roke so mi omahnile in nož je padel na pod. Vzel mi je sapa, da nisem niti pisl. Pred očmi so se mi zavrteli nekakšni rdeči kolobarji. Spoznanje, da sem se zaman veselil kokojše pečenke, je bilo preveč bridko.

»Kaj pa ti je?« me je začudeno vprašala, motreč me skozi mežikavo trepalnico.

Sesedel sem se na stol in zagodrnjal: »Nič mi ni Nič! Le jezi me, da je šla za tvoj god tud pečena kokoš po vodi.«

Tisti trenutek pa se je njen obraz pokril s porogljivim izrazom, da me je po hrbtu splelele mraz.

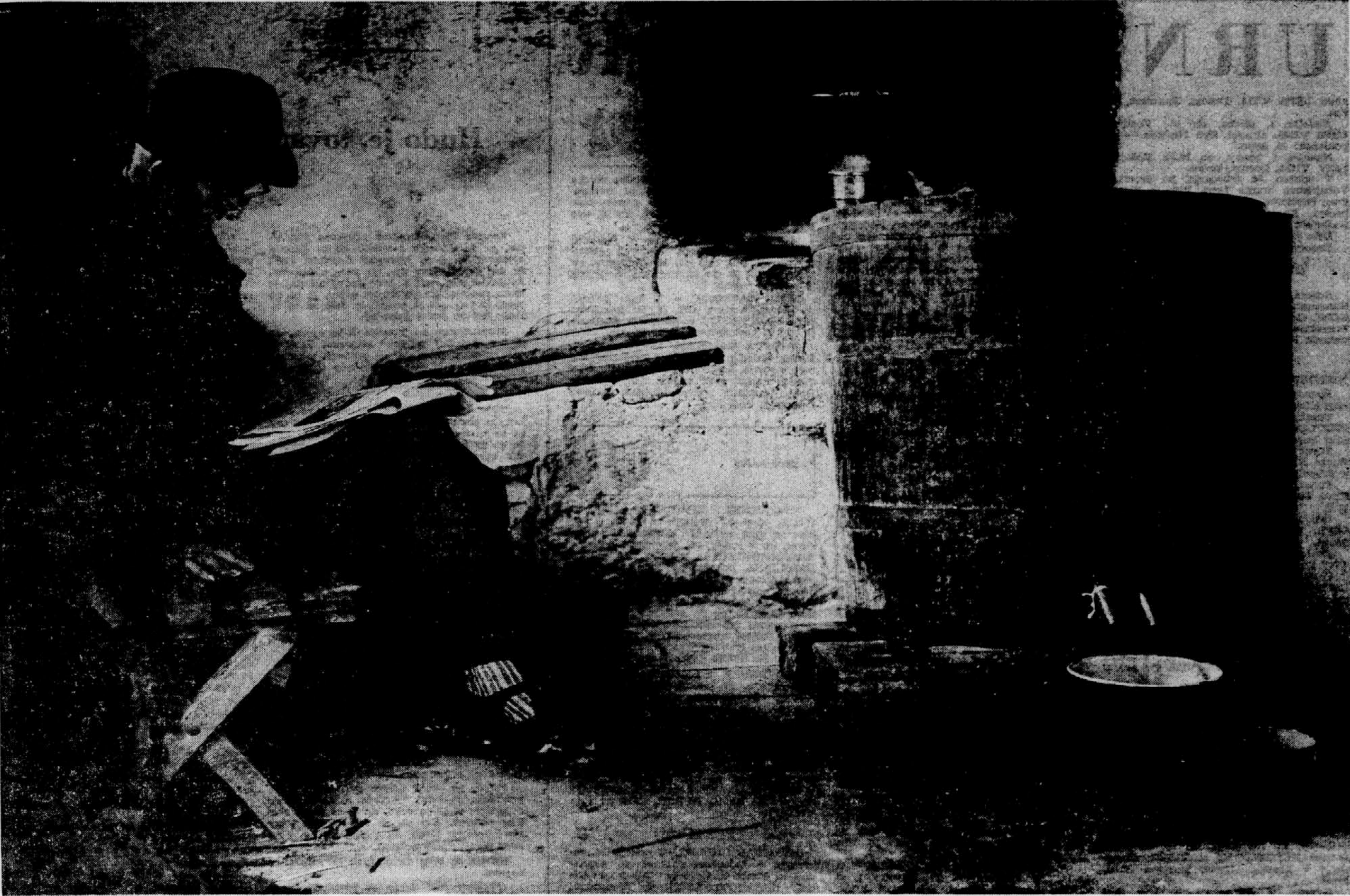
In če zdaj še kdaj positarim, da vsa jajčica, ki jih bo znesla jarčica, ne bodo poplačala izdatkov, ki sem jih imel za polpevanje seosadne kuhinje, za kredenco, porcelan in steklenino ter kurnico, in da me včasih zamrkna, da bi kurnico razbil, »zlato« jarčico pa zaklal, me žena vselej potolaži:

»Le mirno kri. Lui! Danes so jajčica dragocena redkoost. Kakšen matematik pa si, da prav nič ne misliš na prihodnost?«

In ker sem še od nekada slab matematik, vselej ob njemsem karantuj skremznil obraz in se vdam.

V drvarnico pa ne stopim nikdar več! Čemu neki? Drv ni, premoga ni, a zebe me navdite trnu ne, ker me huda kri, ki zakipi v moči! Šlah, pogreje vselej, kadar se spomnim na izgubljeni denar, ki sem ga potrošil za požrešno jarčico.

LOJZE ZUPANČ

STOJAN KERBLER: BRANJE BREZ STRUPA

Neusmiljena svetloba

Odlomek iz romana Jožeta Snoja „Negativ Gojka Mrča“

Tovariš Povše, ja kod ste pa vendar hodili za vraga...

Duck se je ubil, z avtomobilom. Ze večeraj zvečer. Menda namerno. Zato so odlašali in ga niso vtaknili v jutranje poročilo.

Gojko Mrč je hipoma vstal, nato spet počasi sedel. Toda nog ni več položil na miznin rob. Zastrmel se je mimo vsega. Povše je pomolil poročilo v smeri proti njemu, ker očitno nenadoma ni tvegal več nobenega kora. Mrč je samo odločno odkimal. S trdim avstrogrškim korakom je pristopil k njemu Plevnik in listič z rahlim zmagoslavjem preživelega, celo tako visoko, rekordno preživelega, in zapomnite si, delovno preživelega, odnesel na svojo mizo. Ziektoriral ga je stojče, sklonjen nad papir, kot da se neznanško mudi in da ni časa niti sest. Povše je sedel.

Zadnja usluga, nesrečni mladi kolega, je med branjem zamrmral v brado, pa vendar tako, da sta ga onadva različno slišala, prečrtal krivino v tekstu in nad črto skrbno izpisal ovinek. Ze je hotel po telefonu poklicati kurirja in poslati list v stavnico, ko se je proti ustaljeni navadi oglasil Mrč: Pokažite, prosim.

Počasi se je, sklonjen nad tipkopis, slepo dotipal do svinčnika, prečrtal ovinek in na denotil znova napisal krivino. Nato je zakleknil predal, pustil list na mizi in brez po-

zdrava odšel na kosilo. Zunaj, na poti do bližnje restavracije, ga je razrezala steklena svetloba.

Najprej vse telo na tri, štiri skoraj enako velike dele. Ti so se še nekaj časa ozirali nekoč nekaj metrov iskali me seboj in tako se je menda zgodilo, da je ena izmed rok z delom pleč omahovaje in optekaje se podpirala eno izmed nog oziroma da je bilo lepo vidno, kako nohti njenih prstov hitro modrijo zaradi krčevitega prijema in hkratnega, prijema slabečega odtokanja krvi.

Mrčevo glavo je, ker je z neokretnimi mesnatimi prstnimi blazinicami ni mogla pravčasno zgrabiti, rečno za redke, pa zato neogovane dolge lase, nadzorovala nekaj trenutkov druga noga tako, da je sem in tja z mučnim spodnašnjem same sebe brenila vanjo ter pri tem sama vsakič mučno plosnila ob tla. Eno oko se je pri tem razlilo, mogoče je bil kriv od nekaj grdo zviti in otiščan palec, posledica zmeraj premajhne obutve, toda na pločniku ni ostalo služi niti za golobje jajce.

Ko je glava pod rdečo obarvano varnostno ograjico čmoknila v čisto po naključju odprt kanal na robu pločnika, tako da je brziz gnile vode iz jaška rahlo poškopil bele platnene hlače nekere mimoidočega, je ta noga odprtno seker zadnji hip preskočila, ni pa, seveda, sredi tega krčevitega poskoka

Tako dolgo, da je pristopil službojuči miličnih in ukrepal v smislu člena o javnem redu in javnem posnašnju državljanov.

Zažvižgal je tudi na piščalko in velel dveh kolegom, ki sta pritekla z bližnjega križišča, naj aretirata tudi roko in nogo, ki sta se znova utjeli in znova zsedeli podpirati in ki sta pravkar opotekaje se zavijali v bližnji lokal ter s svojimi krvavimi površinami močno pomazali steklena nihajna vrata, ko sta jih skušali po vsej sili odtriniti in tako rekot past pred točilno mizo.

Komaj je bilo pred vhodom v lokal toliko prostora, da se je bilo mogoče prerinita na zunanjo stran vrat, že se je prikazala neka točajka in s spužvo otrla krvavkasto rjave maeže na steklu, pri tem pa ugotovila, da pravzaprav vonjajo tudi po človeškem blatu, zaradi česar je zavrnila in si s hrbtom dlani zaslonila usta. Mrčeveh žlečičnih izmečkov v bližnji, po naključju odprt kanal za glede na to, da so bili izbruhani naravnost in vzgajeno v kloako, niti ni bilo treba pospravljati.

Nekaj manjših organov službojuči organ javne varnosti in reda kljub hitremu in požrtvovalnemu posredovanju je niso mogli najti. Tako so, rečimo, pogršli ponesečenčev vrat z verzičico in zvezdico. Tudi vraniče ni bilo več in desnega moda in hlačnega pasu iz polvirnila, tako da se je potrjevanje zapisnika zavleklo za dobri dve uri, kar so odlično izrabile muhe in zasajale precej jajčec v čvrstovlaknasto mesno podlago.

Kako čudno so se ob usodnotragični prošnitvi svetlobe, ki je doletela Gojka Mrča na poti v restavracijo, razblinile prsi, teža si pa sploh ni bilo mogoče zamisliti. Bil je dejansko krepak mlad možki s športno razširjenim, togotno razpočetim sročem in tako gibkimi aortami, da se je bilo pri tem, ko so

mogla obračati pozornost na cestni promet in tako se je z vso slepo silo vrgla pod kolesa muno drvečega avtomobila, kajti eno oko iz glave je bilo, kot že ugotovljeno, razlito na pločniku, drugo pa je medtem strahanko pekela z amoniakom, metanom in drugimi plini prenaščenih zduhu v kanalu.

Preostala roka se je, bog ve, kako se je to sploh zgodilo, krčevito tiščala za trebuh, očitno v neznosni bolečini, o kateri ni bilo mogoče za trdno reči, kje je njeno žarišče, kaj jo predvsem povzročila in koliko časa še ne namerava popustiti. Trebuh pa je bil pogreznjen v zadnjico, ki je ploskoma, popolnoma gola, obsedela sredi tlaka in so se je morali mimoideci v velikih lokih izogibati.

Temu delu, če bi mu zaradi raznolikosti organov smeli sploh tako reči, pa se je po prvi grobi raztelesitvi Gojka Mrča godilo najbrž še najbolje. Dokaz za to bi utegnli tičati v dejstvu, da se je roka potem, ko je prva smrtna bolečina pojenjala, začela igrati s spovolivom, in sicer tako, da ga je, strahotno razpotegnjena in iztanjenega, nenehno ovijala okoli prstov.

Tako dolgo, da je pristopil službojuči miličnih in ukrepal v smislu člena o javnem redu in javnem posnašnju državljanov.

Zažvižgal je tudi na piščalko in velel dveh kolegom, ki sta pritekla z bližnjega križišča, naj aretirata tudi roko in nogo, ki sta se znova utjeli in znova zsedeli podpirati in ki sta pravkar opotekaje se zavijali v bližnji lokal ter s svojimi krvavimi površinami močno pomazali steklena nihajna vrata, ko sta jih skušali po vsej sili odtriniti in tako rekot past pred točilno mizo.

Komaj je bilo pred vhodom v lokal toliko prostora, da se je bilo mogoče prerinita na zunanjo stran vrat, že se je prikazala neka točajka in s spužvo otrla krvavkasto rjave maeže na steklu, pri tem pa ugotovila, da pravzaprav vonjajo tudi po človeškem blatu, zaradi česar je zavrnila in si s hrbtom dlani zaslonila usta. Mrčeveh žlečičnih izmečkov v bližnji, po naključju odprt kanal za glede na to, da so bili izbruhani naravnost in vzgajeno v kloako, niti ni bilo treba pospravljati.

Nekaj manjših organov službojuči organ javne varnosti in reda kljub hitremu in požrtvovalnemu posredovanju je niso mogli najti. Tako so, rečimo, pogršli ponesečenčev vrat z verzičico in zvezdico. Tudi vraniče ni bilo več in desnega moda in hlačnega pasu iz polvirnila, tako da se je potrjevanje zapisnika zavleklo za dobri dve uri, kar so odlično izrabile muhe in zasajale precej jajčec v čvrstovlaknasto mesno podlago.

Kako čudno so se ob usodnotragični prošnitvi svetlobe, ki je doletela Gojka Mrča na poti v restavracijo, razblinile prsi, teža si pa sploh ni bilo mogoče zamisliti. Bil je dejansko krepak mlad možki s športno razširjenim, togotno razpočetim sročem in tako gibkimi aortami, da se je bilo pri tem, ko so mu ga na hitrico kar na licu mesta iztrgali iz prsi, klasifikacije in registracije radi, krepko oprvti z nogami od rebra in se krepkeje potegniti.

Potem so od nekod privlekli čisto navaden mešalec betona in vzdolž ulice zamudno in precej nestrpno iskali trofazno vtičnico, da bi ga lahko priključili k napeljavi in poglali v drobljenje in premlevanje. Ker so bile hiše naokrog stare, ustreznega voda ni bilo mogoče na mah izbrskati iz sivih zidov. Medtem so h kupu na platneni ponjavi, opisanemu in zapisanemu, kot progosti prikletni bliski skakale mačke, tudi med jezno in ogorčeno topotajočimi nogami človeške množice, ter z ostrimi zobci sekale v kupa krvavodirto brezmočnega mesa.

Medtem pa so trifazni vod vendarle našli — pri nekem zakotnem čevljarju, o katerem se jim še sanjalo ni, da bi utegnili uporabljati kak tako zahteven stroječek, ob čemer si davčna uprava ni mogla kaj, da si zašede kljub tragičnemu in gnusnemu dogodku ne bi takoj natančno zabeležila, ter mešalec betona poglali na robu cestišča. Mešalec ni bil navadne vrste samo toliko, kolikor je imel na zgornjo odprtino, tisto, ki pri navadnih gradbenih delih požira material, prvit tesno prilagajajoče se in trdno tesne pokrov.

Pogon je bil najprej samo poskusen, saj so veliki jekleni gobec brž nato spet ustavili in so se jim pogledi pomenjivo utjeli tik nad platneno ponjavo v bližini. Dogovor je bil bliskovit.

Nekaj jih je stopilo k ponjavi in jo dvignilo. Potem so jo zamajali do stroja, dobesedno zanihali, saj je bil pokojnik nekajdi kien mlad mož, nabit z energijo in kilogrami žive teže. No, in čeprav je bila teža zdaj mrtva, se je bilo vendar treba precej napeti in dvigniti vogle tak visoko, da je nekaj pomagatjev lahko zlezlo podno.

In nato so vsi skupaj, posebno pa se ti v sredini, stresli vsebino ponjave v strojevo žrelo ter brž nejevoljno odskočili, kajti iz stranskih žlebov, ki so se naredili med prenašanjem in še posebno dviganjem, se je poredila nekakšna sokrčica, precej podobna tudi seču. Mogoče je zapomenel smrtni strah pokojnega spričo grozljivega stroja pritisnil na mehur in se ta grozničnemu pritisku ni mogel več upirati kljub dolgoletni dobri vzgojenosti.

Nazadnje so pokrov spustili čez odprtino in ga skrbno privili. Očitno so v notranjščini mlitvenega prostora pričakovali velike pritiske in so se tako zavarovali pred nadaljnjim bitansem okolice. Nato so dokončno pritisnili na stikalo in mešalec betona je zahrumel, da se je sprva dobesedno zamajal na svojem podstavku. Potem se je umiril in tekel, brezhibno tekel.

Od njegovega pridušenega hrmenja se je tresel zduhu in se sašenjal strjevati, enostavno zasirjati. Skozenj je sicer še naprej sijalo sonce, tisto svetlo, popoldansko, toda

grela ga zaradi njegove čedalje boljše steklene narave ni več.

Ko se je zrak popolnoma zasteklil, tudi v ušesih opazujočih, kar je v njih glavah povzročalo čudno vlaknasto napetost in cmakasto vžihčenje, so stroj ustavili.

Obšla jih je taka steklena tišina, da so se nenadoma počutili kot v velikanski topli gredi z umetno povzročenim podpritskom, zaradi česar jim je začela kri mezeti na dan skido kožne pore.

Vendar le malenkostno, toliko, da se je poznalo na žepnem robčku, s katerim si je prenekateri v mučnem pričakovanju šel prek čela. Medtem so namreč začeli odvijati pokrov in so vsi napeto pričakovali, kaj se bo pokazalo kot dokončno po tem temeljitem premlevanju, najtemeljtjšem, kar so ga pokojniku mogli pripraviti.

Pokrov je končno s kovinskim tleskom, običajno tako prijetnim našemu sluhu, poskočil v svojo prvotno lego in hkrati z njim je puhnilo pod svod nekaj živorožnato meglčestega. Na splošno razočaranje nič drugega kot to.

In to, tako imenovano, ker za kaj takega priložnostni pogrebi niso našli drugega izraza, se je kot rosta poleglo po notranji strani steklene stropa tople grede, če smemo tako reči nastalemu in že opisanemu vzduhu.

Tam, kjer je megluca preminilega Gojka Mrča orosila stekleni strop, pa so se na zunanji strani začeli čedalje bolj razločno kazati obrisi nekakšnih potnih šap, pravzaprav nekakšnih zelo mesnatih prstnih blazinic popolnoma neznanih oblik.

Vendar jih ni nihče opazil, ker so se vsi priložnostni gnetli okoli žrela stroja in pogledovali vanj v želji, da bi v njegovi notranjosti opazili še kaj. Notranjost pa je bila prazna, docela suha in čista in je dilašala po presušenemu, pregretem in prevetremu kamennem prahu. Zato so se vsi skupaj razšli po opravkih in s tem prebili steklene stene tople grede, katere streha se je sedela na njihove prašne sledi.

Gojko Mrč si je v restavraciji dolgo brisal potno čelo z enim izmed svojih neželnih naprhnih robčkov. Neskončno je obžaloval, da se je v tem priskutno dragem lokalu po prihodni s počitnic spet aboniral, saj je s ponovnim nastopom službe po njegovi običajni trzni presoji sanj nastopil čas predporočnega varčevanja.

Kosila preprosto ni hotel naročiti à la carte, čeprav si je zelo šelel, ker bi mu bilo treba odtriniti zanj preveč dodatnega denarja. Menu, ki mu je šel kot abonentu, je namreč med drugim vseboval grubosobnoode paradiskiškovo omako. Najprej je pomislil, da tega ne bo prenesel. Potem pa je omako zmetal vase, kot da bi jo grizel.

